

วรรณคดี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 5 ตอน ดังนี้ คือ

- ตอนที่ 1 การฝึกอบรมครูประจำการ
- ตอนที่ 2 การสอนจริยศึกษาและการสอนสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา
- ตอนที่ 3 ผลงานวิจัยที่ศึกษา เกี่ยวกับการสอนจริยศึกษาและการฝึกอบรมครูประจำการ
- ตอนที่ 4 โครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา
- ตอนที่ 5 เนื้อหาของหลักสูตรและเทคนิคการจัดฝึกอบรมของโครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา ของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การฝึกอบรมครูประจำการ (In - Service Training)

ความหมาย

สมาคมการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Society for the study of Education อ้างถึงใน Hass 1957: 13) ได้ให้นิยามคำว่าการศึกษา ระหว่างประจำการ (In - Service Education) ไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพได้มีหรือได้ทำในระหว่างที่ปฏิบัติงานอันเป็นหน้าที่ของตน อยู่ เพื่อให้การทำงานได้ผลดียิ่งขึ้น

ส่วนคำว่า การศึกษาระหว่างประจำการของครู (In - Service Teacher Education) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การฝึกอบรมครูประจำการ (In - Service Training) นั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้คล้าย ๆ กัน ดังนี้

ยุง (Yoon 1969: 78 อ้างถึงใน จิระรัตน์ คุปต์กาญจนากุล 2525: 10) ซึ่งเป็น นักการศึกษาชาวเกาหลี ได้ให้นิยาม การให้การศึกษาระหว่างประจำการแก่บุคลากรทาง

การศึกษาว่าหมายถึง การให้กิจกรรมทุกอย่างที่หน่วยงานบริการหรือหน่วยงานนิเทศการศึกษา ได้จัดให้มีขึ้น โดยมุ่งก่อให้เกิดความงอกงามทางด้านวิชาชีพของบุคลากรทางการศึกษา

กู๊ด (Good 1973: 246) ได้กล่าวถึง การให้การศึกษาระหว่างประจำการ ของครูว่า หมายถึง การจัดส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพ และพัฒนาบุคคลผู้อยู่ในระหว่าง ปฏิบัติงาน ให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ

บุญชม ไชยโกษี (2513: 21) ได้กล่าวถึง การศึกษาระหว่างประจำการของครู ว่าหมายถึง กระบวนการที่ครูได้มีกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยทำให้ครูเกิดมี ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถ ความคิดเห็น เจตคติ และมีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมที่ทำให้มีสมรรถภาพในการสอนและการปฏิบัติหน้าที่ครูได้ดียิ่งขึ้น

จากความหมายของการศึกษาระหว่างประจำการ ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น อาจสรุป ได้ว่า การศึกษาระหว่างประจำการของครู หรือการฝึกอบรมครูประจำการนั้น หมายถึง การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทัศนคติแก่บุคลากรทาง การศึกษา ซึ่งอาจจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้น หรือหลักสูตรระยะยาวก็ได้ เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมาย

สมาคมการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Society for the study of Education 1957: 1-2 , 311-362) ได้รายงานการค้นคว้าว่า การอบรม ครูประจำการมีความมุ่งหมายเพื่อให้ครูปรับปรุงตนให้ดีขึ้น เป็นการศึกษาอบรมระหว่างที่ ทำงานประจำอยู่ เพื่อให้มีความรู้และมีการทำงานดีขึ้น เหตุที่ต้องมีการอบรมก็เพราะสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลง หลักสูตรก็เปลี่ยนแปลง การเรียนการสอนของครูและของนักเรียนก็ต้องเปลี่ยน ไปด้วย วัตถุประสงค์ของการอบรมครูประจำการ คือ

1. เพื่อให้ครูได้ปรับปรุงตน การเข้าอบรมจะช่วยให้ครูได้ความรู้ใหม่ ๆ ได้ประสบ- การณ์ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. เพื่อให้ครูที่เข้ามาใหม่ในโรงเรียนได้เรียนรู้ และแก้ปัญหาในสิ่งที่สถาบันการศึกษา ก่อน ๆ ไม่ได้สอนให้
3. เพื่อช่วยให้ครูที่มีการเรียนชั้นต้นมาน้อยและไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ได้มีความรู้เพิ่มขึ้น

ดัท (Dutt 1961: 12-13) กล่าวถึง การฝึกอบรมครูประจำการว่ามีความมุ่งหมายที่สำคัญ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คณะครู ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบโรงเรียนได้ร่วมกันศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ทางการศึกษาให้เกิดขึ้นแก่ครู
2. เพื่อจัดข้อบกพร่องพื้นฐานในการเตรียมครู และผู้บริหารที่ได้รับการฝึกอบรมมาก่อน เป็นครูประจำการ ซึ่งอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพครูให้ได้รับความรู้ ทักษะเพิ่มขึ้น เพื่อใช้แก้ปัญหาที่พบในขณะปฏิบัติงาน
3. ช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
4. ช่วยให้ครูได้วางแผนและปรับปรุงวิธีสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. ช่วยให้สถานฝึกหัดครูที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูได้เตรียมการอย่างเหมาะสมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
6. เพื่อช่วยให้สถานฝึกหัดครูได้ปรับปรุงทักษะในการ เป็นครูให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในด้านบุคลิกภาพ ความสนใจ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่พึงปรารถนา
7. ช่วยพัฒนาให้เกิดลักษณะการ เป็นผู้นำที่ดีแก่ครูในโรงเรียน เพราะครูต้องกล้าแสดงออกในบทบาทผู้นำการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ฮาริส (Harris 1969: 3) มีความเห็นเกี่ยวกับความมุ่งหมายของการฝึกอบรมครูประจำการเพิ่มเติมไปจากดัท โดยฮาริสเน้นในเรื่องขวัญและกำลังใจว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการส่งเสริมการปฏิบัติงานของครูประจำการ และเห็นว่าสมควรที่จะได้รับความสนใจและเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครูเกิดกำลังใจที่จะสร้างสมรรถภาพในการสอน และการปฏิบัติงานได้ดีกว่าการปรับปรุงแก้ไขในด้านใดทั้งสิ้น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า โดยทั่วไปแล้ว ความมุ่งหมายหลักของการฝึกอบรมครูประจำการ ก็คือ การให้ครูประจำการได้มีโอกาสรับการฝึกอบรมเพิ่มเติมเพื่อสร้างเสริมสมรรถภาพที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพครูซึ่งตนยังไม่มี หรือมีอยู่บ้าง แต่ไม่เพียงพอที่จะทำใหปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในการนี้จะทำให้ครูประจำการมีสมรรถภาพในการเป็นครูด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของประเทศชาติโดย

ส่วนรวมต่อไป นอกจากนั้นยังเป็นการช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกมั่นคง และเห็นถึงความก้าวหน้า
ในอาชีพ ซึ่งจะทำให้ครูมีกำลังใจที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานของตนให้ได้ผลดีที่สุดด้วย

ความสำคัญและความจำเป็น

มอฟฟิต (Moffit 1963: 1) กล่าวถึง การศึกษาอบรมของครูว่า การศึกษาของ
ครูว่า การศึกษาของครูมีผลช่วยให้ครูมีคุณภาพดีขึ้น ช่วยให้นักเรียนได้รับผลดีด้วย

เดล (Dale 1964: 18-20) ได้กล่าวว่า การประชุมอบรมระหว่างการทำงาน
เป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูได้ทบทวนความรู้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ และวิธีการสอนใหม่ ๆ หลักสูตรที่จัด
อาจเป็นอย่างมีแบบแผน (Formal) หรืออย่างไม่มีแบบแผน (Informal) ซึ่งจะช่วยให้ครู
มีความก้าวหน้าในการทำงาน

บุญชม ไชยโกมิ (2513: 15-21) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ครู
ประถมศึกษาจะต้องมีการศึกษาระหว่างประจำการไว้ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาของครูไม่มีที่สิ้นสุด การฝึกหัดอบรมก่อนที่จะเริ่มทำการสอนเป็นการ
ศึกษาในระยที่ผู้ศึกษามีวุฒิภาวะและประสบการณ์น้อย ความเข้าใจยังไม่ลึกซึ้งกว้างขวาง
อย่างแท้จริง การศึกษาระหว่างประจำการเป็นการสร้างความรู้ความสามารถต่อไปจากระยะ
แรก ซึ่งได้รับก่อนลงมือปฏิบัติหน้าที่ ความช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริม เพื่อให้มีความคิดเห็น
ประสบการณ์และทักษะต่าง ๆ นี้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นตลอดไปครานใดที่ยังอยู่ในอาชีพ

2. การศึกษาระหว่างประจำการ เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งสำหรับครูประถมศึกษา
เพื่อที่จะได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ เข้าใจวิธีการที่จะทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ภาพสูงยิ่งขึ้น

3. ความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของวิชาต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว ครู
จำเป็นจะต้องศึกษาให้ทันกับเหตุการณ์ ครูจะต้องทำตัว เป็นนักวิชาการมีความรู้อย่างแท้จริง
ในวิชาชีพของครู

4. การศึกษาระหว่างประจำการนี้จำเป็นสำหรับครูโดยทั่วไป มิใช่แต่ครูที่ด้อยวุฒิ
หรือครูใหม่ที่ขาดประสบการณ์เท่านั้น แม้ครูซึ่งมีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญใน
การสอน แล้วก็ตามจำเป็นจะต้องศึกษาเพิ่มเติมอยู่เรื่อยไปโดยมิได้หยุดยั้ง

5. สำหรับครูที่ได้รับการแต่งตั้ง หรือเปลี่ยนหน้าที่ในการปฏิบัติงานใหม่นั้น ก่อนที่จะไปรับตำแหน่งใหม่ และหลังจากที่ได้รับตำแหน่งใหม่แล้ว

6. การศึกษาระหว่างประจำการเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางวิชาการ ครูที่มีความก้าวหน้าทางอาชีพย่อมเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรู้สึกว่าคุณมีเสถียรภาพอันมั่นคงในการทำงาน และไม่รู้สึกว่าตนมีความต่ำต้อยเป็นที่อับอายขายหน้าผู้อื่น

7. การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรทำให้ครูต้องมีการศึกษาระหว่างประจำการ เนื่องจาก แนวการสอน การจัดกิจกรรม การประเมินผลการศึกษา ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาใหม่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของหลักสูตรนั้น ๆ

8. กิจกรรมส่งเสริมการศึกษาระหว่างประจำการ คือปัจจัยส่งเสริมให้ครูและเจ้าหน้าที่การศึกษาอื่น ๆ มีกำลังใจที่จะทำงาน เป็นการสร้างกำลังใจและความสัมพันธ์อันดีต่อกันและกัน

อีระ สุมิตรา (2618: 103) ได้ให้ข้อคิดว่า การอบรมครูประจำการเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเท่าการศึกษาตามหลักสูตรปกติ แต่เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่มีโครงการที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาครูที่สำเร็จการศึกษาออกไปปฏิบัติงาน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล การอบรมเป็นเรื่องที่เลื่อนกลางและไร้คุณภาพ การอบรมภาคฤดูร้อนที่จัดขึ้นทุกปี ก็มิได้มีจุดมุ่งหมายในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนขาดคุณภาพ และมาตรฐานที่ดีพอ นอกจากนั้น สุทธิ ศันอภิชาติ (2615: 3) ยังได้กล่าวถึงการเตรียมครูของสถาบันผลิตครูในระดับต่าง ๆ ไว้ว่า ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาจะได้รับความรู้เพียงขั้นพื้นฐานเท่านั้น ซึ่งยังไม่เป็นการเพียงพอต่อการนำไปปฏิบัติงาน การให้การอบรมระหว่างที่ปฏิบัติงานไปด้วย จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาการทำงาน ทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและอาจจะเกิดขึ้นในภายหลัง อันมีส่วนทำให้ครูเกิดความรู้ ความชำนาญมากขึ้น รวมทั้งมีทัศนคติที่ถูกต้องอีกด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดให้มีการฝึกอบรมครูประจำการเป็นงานที่มีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการต่อเนื่องกันไปตลอดเวลา เนื่องจากสมรรถภาพที่จำเป็นสำหรับผู้ที่เป็นครู จะต้องมีการเพิ่มพูนและปรับให้เหมาะสม ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของวิชาการด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นครูประจำการที่มีวุฒิระดับใด หรือมีความชำนาญ มีประสบการณ์ในการสอนมากน้อยเพียงใดก็ตาม จำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมในสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับครู เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่การงานได้อย่างมี

ประสิทธิภาพต่อไป

การให้การฝึกอบรมแก่ครูประจำการ

ชาร์ล และคushman (Charles and Cushman 1954: 442-443) ได้เสนอแนวคิดที่ควรคำนึงในการส่งเสริมวิทยฐานะครูหรือปรับปรุงคุณภาพครูไว้ดังนี้

1. การศึกษาระหว่างประจำการของครูผู้สอน จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้รับเป็นสำคัญ
2. การให้การศึกษาระหว่างประจำการของครูผู้สอน ต้องคำนึงถึงความต้องการ ปัญหาและภาวะความเป็นอยู่ในท้องถิ่นด้วย
3. ให้อยู่ที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงการเรียนการสอนทุกฝ่าย ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนปรับปรุงการดำเนินการ และการวัดผลของการส่งเสริมวิทยฐานะ หรือส่งเสริมคุณภาพของครูประจำการด้วย

ก้อ สวัสดิทาณิชย์ (2519: 51-52) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการจัดอบรมครูประจำการ และบุคลากรทางการศึกษา ควรจะมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า เพื่อพัฒนาวิชาชีพการสอนให้ดีขึ้น ดังนั้นจึงควรเน้นในเรื่องต่าง ๆ อาทิเช่น

1. ควรหาวิธีดำเนินการอบรมให้ครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษามองเห็นความสำคัญของการเข้ารับการอบรมที่มีต่ออาชีพของตน ดังนั้นประโยชน์จากการอบรมควรมีผลต่อเนื่องไปถึง การเรียนของนักเรียนและหน้าที่การงานของครูผู้เข้ารับการอบรมด้วย
2. ควรเพิ่มโอกาสให้ครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษาได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านความคิดหาเหตุผลให้มากขึ้น ดังนั้นการจัดอบรมจึงไม่ควรเน้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น

นอกจากนี้ ประกอบ ระกิติ (2508: 9-10) ได้ตั้งข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการฝึกอบรมครูประจำการเพิ่มเติมจาก ก้อ สวัสดิทาณิชย์ ไว้ดังนี้

1. การฝึกอบรมครูประจำการจะได้ผลคุ้มค่ากับเงิน เวลา และแรงที่ลงทุนไปหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการวางโครงการอบรม ถ้าวางโครงการอย่างรัดกุม และถูกต้องตามหลักวิชาแล้วก็มีโอกาสที่จะได้รับผลสำเร็จ

2. การอบรมครูประจำการจะได้ผลคุ้มค่าหรือไม่ ขึ้นอยู่กับหลักสูตรการอบรม เป็นสำคัญ
3. กระบวนการและวิธีการในการอบรมครูประจำการควรกำหนดให้แน่นอนว่าจะนำเอาวิธีการใดมาใช้ เช่น บรรยายจากผู้ทรงคุณวุฒิ การอภิปรายกลุ่ม การประชุม การสาธิตตัวอย่างที่ดีให้ผู้เข้ารับการอบรมดู การเลือกวิธีการใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการอบรมนั้น
4. วิทยาการที่เชิญมาบรรยายควรจะได้ทราบปัญหาและหลักสูตรของการฝึกอบรม นั้นด้วย
5. โครงการฝึกอบรมควรกำหนดกระบวนการวัดผลและโครงการติดตามผล ตลอดจนหน้าที่รับผิดชอบติดตามผลการอบรม มิฉะนั้นการฝึกอบรมจะไม่เกิดผลและไม่เกิด ประสิทธิภาพมากที่สุด

ในการจัดการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นนั้น องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการฝึกอบรมบรรลุ สมความมุ่งหมายได้ คือการเลือกใช้เทคนิคการฝึกอบรมอย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้เพราะ เทคนิคการฝึกอบรมจะมีส่วนช่วยให้เกิดการ เรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตาม ที่ ต้องการได้

น้อย ศิริโชติ (ม.ป.ป. : 73-76) ได้แบ่งประเภทของเทคนิคการฝึกอบรมที่มี ลักษณะใกล้เคียงกันไว้ในหมวดหมู่เดียวกัน โดยแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 4 ประเภท คือ

1. ประเภทการบรรยายและอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เทคนิคการฝึกอบรมประเภทนี้ ได้แก่ การบรรยายหรือปาฐกถา (Lecture or speech) การบรรยายเป็นชุด (Symposium) การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion) ฯลฯ
2. ประเภทให้ผู้เข้าอบรมมีบทบาทร่วม เช่น การสัมมนา (Seminar) การอภิปราย กลุ่ม (Group Discussion) การประชุม (Conference) การประชุมซินดิเคต (Syndicate Method) การระดมความคิด (Brainstorming) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) การประชุมถกเถียง (Buzz Session) การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) การให้เวลา ชักถาม (Question Period) การสัมภาษณ์ (Interview) ละครสั้น (Skit) การสาธิต (Demonstration) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) ทักตนศึกษา (Field Trip)

3. ประเภทพัฒนาเฉพาะตัวบุคคล ซึ่งผู้เข้าอบรมสามารถปรับให้เข้ากับระดับความสามารถในการเรียนรู้ และตามความสะดวกของคนได้ เช่น การสอนแบบสำเร็จรูป (Programmed Instruction) การสอนแนะ (Coaching) ฯลฯ

4. ประเภทใช้สื่อในการฝึกอบรมเป็นส่วนประกอบสำคัญ เช่น การใช้สไลด์ประกอบเสียง (Slide/tape Presentation) การใช้ภาพยนตร์ (Instructional Film) เป็นต้น

การสอนจริยศึกษา และการสอนสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา

ความหมายของจริยศึกษา

ธนู แสงศักดิ์ (2506: 100) ได้ให้ความหมายของจริยศึกษาว่า "จริยศึกษาเป็นการศึกษาอบรมในเรื่องศีลธรรม จรรยา มารยาท ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีตประเพณี ระเบียบแบบแผน คุณธรรมอันดีงามถูกต้อง"

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2506: 110) กล่าวว่า "จริยศึกษาคือยอดของการศึกษา เป็นสิ่งที่แฝงอยู่อย่างลึกซึ้งแนบยลในทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นประสบการณ์ของเด็กทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน"

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2513: 120) ให้ความหมายของจริยศึกษาไว้ว่า "จริยศึกษาคือ การศึกษาเพื่อให้คนมีความประพฤติดีขึ้น จริยศึกษามีได้หมายถึงวิชาศีลธรรม มิได้หมายถึงการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของโรงเรียน มิได้หมายถึงความ เกรงกลัวผู้บังคับบัญชา แต่กว้างขวางเท่ากับ ชีวิตมนุษย์เป็นการศึกษา เพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตและดำเนินชีวิต เพื่อตนเอง และเพื่อส่วนรวม"

สุนน อมรวิวัฒน์ (2522: 106) กล่าวถึง ความหมายจริยศึกษาว่า "จริยศึกษา หมายถึง การศึกษาทุกอย่าง เพื่อให้มีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติคน ที่ถูกต้องเหมาะสม"

จากความเห็นของท่านผู้รู้ดังได้กล่าวมานั้น พอสรุปได้ว่า จริยศึกษาเป็นการศึกษา ทั้งทางเนื้อหาก็วิชา และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับ หลักศีลธรรม จรรยา มารยาท วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี แล้วนำความรู้ความ เข้าใจนั้นมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิด ความดีงามถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยส่วนรวม

ความหมายของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520: 2) กล่าวถึงจริยธรรมว่าเป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่ง ในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำเท่านั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมมาก และประเภทหลังน้อย

กัรติ บุญเจือ (อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2522: 1) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม (Morality) ว่าหมายถึง "หลักความประพฤติไม่ว่าสืบเนื่องมาจากปรัชญา ลัทธิใด รวมทั้งหลักความประพฤติที่สืบเนื่องมาจากศาสนาด้วย"

ระวี ภาวิไล (2522: 2) กล่าวถึง ความหมายจริยธรรมว่า "จริยธรรม คือ แนวทางความประพฤติ และปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์"

บราวน์ (Brown อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2522: 47) กล่าวว่า จริยธรรมคือ ระบบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในการแยกการกระทำที่ถูกต้องออกจากการกระทำที่ผิด

แสง จันทร์งาม (2522: 218) กล่าวว่า จริยธรรมคือ แนวทางความประพฤติที่เก็บส่วนดีจากลัทธิต่าง ๆ ที่ใช้สามัญสำนึก และเหตุผลจะต้องมีความดีความงามและศีลธรรม (ความจริงที่แท้) เป็นสิ่งประกอบด้วย จริยธรรมจึงจะสมบูรณ์

จากความหมายเหล่านี้ จึงอาจสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นแนวทางของบุคคลในการตัดสินใจว่า การกระทำใดเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้องควรปฏิบัติ การกระทำใดเป็นสิ่งไม่ดีไม่ควรปฏิบัติ

การสอนจริยศึกษา

พุทธทาสภิกขุ (2521: 51-56) ได้เรียกร้องให้มีการดึงศีลธรรมกลับมาโดยให้มีการสอนศีลธรรมหรือจริยศึกษาในโรงเรียนให้ได้ผลอย่างจริงจัง และชี้ให้เห็นว่า การศึกษาในปัจจุบันไม่สมบูรณ์เรียนกันแต่หนังสือและวิชาชีพ ยังขาดการศึกษาที่ทำให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องสมบูรณ์ จึงเปรียบเทียบการจัดการศึกษาในปัจจุบันว่าเป็น "การศึกษาหมาทางคว้น" ที่ว่าหมาทางคว้นก็เพราะขาดส่วนที่เป็นจริยธรรม หรือวัฒนธรรมไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้โลกปัจจุบันนี้มีแต่คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ก่อให้เกิดความเดือดร้อน มีแต่สังคมที่เป็นปัญหาวุ่นวายมาก และแนวทางที่จะแก้ไขได้ ก็คือ การกลับมาแห่งศีลธรรม นอกจากนี้ ท่านพุทธทาสได้ให้ข้อเสนอแนะในการสอนวิชาศีลธรรมหรือจริยศึกษาอีกว่า ครูที่สอนวิชาอื่นก็ต้องนำเอาวิชาศีลธรรมไปประยุกต์ หรือไปบูรณาการ (Integrate) กับวิชาอื่น เพื่อให้นักเรียนเห็นว่าวิชาที่เรียนทุกวิชา ผลที่ต้องการคือความปกติสุขสงบ เย็นทั้งแก่ตัวเองและสังคมทั้งสิ้น

ส่วนพระราชวรมุณี (2519: 12-19) ได้เสนอแนะกลวิธีสอนแบบต่าง ๆ ซึ่งได้ยึดตามแนววิธีสอนของพระพุทธเจ้า และสามารถนำไปใช้สอนจริยศึกษาได้ คือ

1. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้บ่อย ผู้สอนเป็นฝ่ายถามนำสนทนา เข้าสู่ความเข้าใจ และความเลื่อมใสศรัทธา ส่งเสริมให้ผู้เรียนสนทนาหาความรู้
2. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้เหมาะสำหรับใช้ในที่ประชุมใหญ่ และส่วนมากผู้เรียนเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม ผู้เรียนประเภทนี้มักมีระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้
3. แบบตอบปัญหา ประเภทปัญหาแยกตามลักษณะวิธีตอบ เป็น 4 อย่างคือ
 - 1) เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่หึ่งตอบตรงไปตรงมาตายตัว
 - 2) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่หึ่งย้อนถามแล้วจึงแก้
 - 3) วิภังชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ
 - 4) รูปนียปัญหา เป็นปัญหาที่หึ่งยับยั้งเสีย ได้แก่ปัญหาที่ถามนอกเรื่องไร้ประโยชน์ อันจักเป็นเหตุให้เขวยึดเชื่อ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า หึ่งยับยั้งเสียแล้วชักนำผู้ถามกลับ เข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป

4. แบบวางกฎข้อบังคับ โดยความเห็นชอบของผู้เรียน โดยชี้แจงให้เห็นผลดีและผลเสีย ไม่บังคับโดยพลการ

และหากจะใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาให้ได้ผลต้องมีกลวิธีหรืออุปมาประกอบ การสอน ดังนี้

1. การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบ คำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบ การสอนช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำแม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น

2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือแม้เปรียบ เรื่องที่เป็นรูปธรรม ด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็จะช่วยให้ความหนักแน่นเข้า

3. การใช้อุปกรณ์การสอน อาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่ โดยเฉพาะในกรณีการสอนผู้เรียนอายุน้อย ๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุได้ง่ายกว่านามธรรม

4. การทำเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน แต่เป็นท่านองการสาธิตให้ดู

5. การเล่นเกม

6. อุปมาเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล

7. การรู้จักจังหวะและโอกาส

จะเห็นได้ว่า พระราชวรมณี ท่านเป็นภิกษุสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนา ดังนั้นย่อมเป็นที่แน่นอนว่าท่านมีความศรัทธา เลื่อมใสในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวการสอนและแนวความคิดของพระคุณเจ้าพระราชวรมณี ก็เสมือนเป็นแนวความคิดและหลักการสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่ง อ่ำไพ สุจริตกุล (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2627: 7-8) ได้ให้ความเห็นว่า พุทธวิธีสอนของพระบรมศาสดายังคงมีประสิทธิภาพสูง หากจะปรับเข้ากับการสอนจริยศึกษา ควรยึดหลักการสอนดังนี้

1. บอกให้รู้
2. ทำให้ดู
3. ให้เห็นประโยชน์จริง

นอกจากแนวการสอนตามพุทธวิธีสอนแล้วยังมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ข้อเสนอแนะแนวการสอนจริยศึกษาไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

กลวิธีการสอนจริยศึกษาตามแนวหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ความจริงแล้วการสอนจริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษานั้น ได้บูรณาการเข้าในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่ง เป็นส่วนที่เหลื่อมแยกเอาไว้ สำหรับการสอนจริยศึกษาโดยเฉพาะในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ในการสอนจริยศึกษา มีกลวิธีการสอนดังนี้ (กรมวิชาการ 2521: 265-278)

1. การสอนจริยศึกษา แทรกอยู่ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ขณะนักเรียนทำงานร่วมกันในห้องเรียน ในโรงเรียน ขณะอบรมหน้าเสาธง หรืออบรมตอนเช้า ตอนเย็น หรืออบรมขณะประชุมสวดสัปดาห์ เมื่อพบเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมควรดักเตือน ฯลฯ
2. การสอนใช้หลักจิตวิทยา ตอนได้ค้ประกอบด้วย แรงจูงใจ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยการสร้างบทเรียนให้สนุกสนาน เป็นรูปธรรม เมื่อเด็กปฏิบัติก็ต้องเสริมกำลังด้วยการให้กำลังใจด้วยวิธีการต่าง ๆ และการปฏิบัติกับเด็กให้มีความคงที่คงเส้นคงวา โดยให้นักเรียนได้รับบทเรียนในพฤติกรรมเดียวกันเหมือน ๆ กันทุกครั้ง
3. การสอนเน้นให้เด็กเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงว่า ผลของการกระทำเป็นอย่างไร เกิดจากเหตุของการกระทำอะไรบ้าง
4. ใช้กิจกรรมการสอนได้แก่ การแบ่งหมู่สำรวจ อภิปราย เล่านิทาน ร้องเพลง แสดงละครตามบทบาทสมมุติ ฯลฯ

และจากการประชุมปฏิบัติการ "การสอนจริยศึกษาระดับประถมศึกษา" ณ ห้องประชุมสภาสังคมสงเคราะห์ เมื่อวันที่ 17 - 21 มกราคม 2520 (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ 2521: 1-2) ได้รวบรวมผลการประชุมของครูสอนจริยศึกษาทั่วประเทศไว้ดังนี้

การสอนจริยศึกษาเป็นการสอนที่เน้นเชิงปฏิบัติ จะต้องทำอย่างสม่ำเสมอและสอนในทุกโอกาสตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และนำไปสอนให้สัมพันธ์กับกลุ่มอื่นให้มากที่สุด โดยยึดหลักการสอนทั่วไป ดังนี้

ให้สอนจากสิ่งที่รู้ไปยังสิ่งที่ไม่รู้ จากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่ซับซ้อน สอนจากสิ่งที่มีตัวตนไปหาสิ่งที่ไม่มีความหมาย จากวิธีวิเคราะห์ไปหาวิธีสังเคราะห์ สอนให้เป็นไปตามธรรมชาติ สอนโดยใช้เหตุผลที่เหมาะสมกับจิตใจของเด็ก สอนจากสิ่งพบเห็นไปหาเหตุผล และให้เป็นไปตามความสามารถของเด็ก สอนจากปัญหาจริง ๆ สอนให้เรียนด้วยการกระทำให้นักเรียนมีส่วนร่วม และให้สังเกตพิจารณาค้นคว้าหาเหตุผล สรุปทำความเข้าใจด้วยตนเอง และสอนให้มีกิจกรรมสัมพันธ์กับความ เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

สุภา มาลากุล ณ อยุธยา (2518: 16-21) ได้เสนอแนะวิธีการสอนจริยธรรมไว้ดังนี้

1. ใช้การอบรมสั่งสอนด้วยวาจา
2. ใช้วิธีปลูกฝังโดยเน้นให้
 - 2.1 ผู้ใหญ่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเด็ก
 - 2.2 เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมด้วยตนเอง เช่น รักษาความสะอาด
3. สอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของแต่ละบุคคล และพัฒนาการของเด็กในวัยต่าง ๆ
4. ให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก
5. ติดตามผลการปฏิบัติของเด็กอย่างสม่ำเสมอ

มนัส รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2521: 17) มีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาในโรงเรียน สอดคล้องกับ พินิจ รัตนกุล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2522(111) ดังนี้

1. สร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้ส่งเสริมการทำความดี ส่งเสริมให้นักเรียนสนใจในศาสนา ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมต่าง ๆ และการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในบางโอกาส
2. สอนจริยศึกษาสอดแทรกในเนื้อหาทุกวิชา โดยส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดใช้วิจารณญาณของตนเองในการตัดสินใจ
3. จะต้องมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
4. จะต้องมีการช่วยเหลือครู และให้ครูได้รับการฝึกอบรมด้วย
5. ครูทุกคนในโรงเรียนตลอดจนผู้ปกครองต้องร่วมมือกัน

6. ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อช่วยกันแก้ปัญหา
7. มีการยกย่อง ลงโทษ ชมเชย ให้รางวัลความดีกันไป าวลา

อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมให้ได้ผลนั้นนอกจากจะอาศัยสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกโรงเรียน อาจารย์ครูเป็นแบบอย่างที่ดี และมีจิตวิทยาในการสอนแล้ว จำเป็นต้องมีเทคนิควิธีต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยธรรม เพื่อสร้างความสนใจนักเรียน และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ได้รับความรู้แล้วนำไปปฏิบัติ จนเป็นนิสัยที่ติดตัว

สุน อมรวิวัฒน์ (2512: 22-23) ได้เสนอเทคนิควิธีสอนจริยศึกษา พอสรุปได้ดังนี้

1. สอนโดยการบรรยายหรืออธิบาย
2. การตั้งปัญหา
3. การค้นคว้าข้อเท็จจริง และรายงาน
4. การสัมภาษณ์
5. การสังเกต
6. การเชิญวิทยากร
7. การเล่าเรื่องจากประสบการณ์
8. การเรียงความปากเปล่า
9. การวิจารณ์ข่าวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพิเศษ
10. การเขียนคำบรรยายประกอบภาพหรือการเขียนภาพประกอบคำบรรยาย
11. การแสดงบทบาทประกอบเรื่องสุภาษิต
12. การใช้บัตรคำฝึกฝน การเขียนและการอ่านคำยาก
13. การใช้เพลงประกอบการเรียน
14. การทำสมุดภาพ และสมุดคำศัพท์
15. การเล่นเกม
16. การฝึกหัดภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับมารยาทและวัฒนธรรม ขนบประเพณีต่าง ๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างต่าง ๆ

ม.ร.ว.สุรวัช ศรีวัช (2521: 43-47) และ อาภา ฌนิตช่าง (2521: 3) ได้เสนอกิจกรรมในการสอนจริยธรรมสอดคล้องกันกับ สุนน อมรวิวัฒน์ และยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีก พอสรุปได้ดังนี้

1. การได้วาที
2. การกระทำกิจกรรมกลุ่ม
3. การสอนแบบธรรมสาส์น
4. การแสดงละคร (ใบ้)
5. การสอนแบบปุจฉา - วิสัชนา
6. การ เล่นหุ่น
7. การแสดงบทบาทสมมติ
8. การอภิปรายจากตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริง ๆ
9. การสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อซักซ้อม
10. การเล่นเกมส์เพื่อฝึกนิสัย

นอกจากนี้ สมทรง ปุณฺณฤทธิ์ (2523: 1-50) ได้เสนอความคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยธรรม จากที่กล่าวมาแล้วอีก ดังนี้

1. การจัดนิทรรศการ
2. การสอนด้วยภาพปริศนาธรรม
3. เรียงความธรรมะ
4. การแสดงละคร - จินตลีลา
5. การทำโมบายล์ธรรมะ
6. พานักเรียนเข้าวัด - ฟังธรรม - รักษาศีล
7. ฝึกสมาธิ ภาวนา
8. การฝึกสติ
9. การแผ่เมตตา
10. การมองดูตัวเอง
11. ทัศนศึกษา โบราณสถาน หรือสถานที่สงฆ์วิเวก
12. การสอนด้วยสไลด์ เทป ภาพยนต์ เกี่ยวกับธรรมะ

13. การจัดกิจกรรมชุมนุมพุทธศาสนา
14. การออกอากาศในรายการธรรมะ

จากกิจกรรมการเรียนการสอนจริยธรรมของท่านผู้รู้หลายท่านที่ได้ให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะดังได้กล่าวมาแล้วนั้น จะบรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนจริยธรรมในห้องเรียนได้นั้น ยังต้องคำนึงถึงขั้นตอนในการสอนจริยธรรม ซึ่ง แสง จันทร์งาม (2522: 5-20) ได้เสนอแนะการสอนจริยธรรม มีขั้นตอนดังนี้

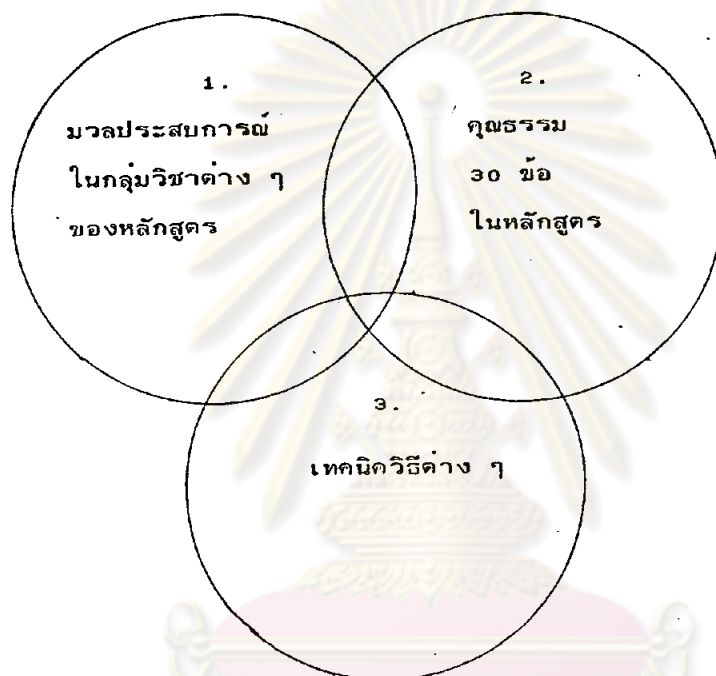
1. ชั้นเตรียมบทเรียน ครูต้องวางจุดมุ่งหมายก่อน และเขียนแนวการสอนว่าจะดำเนินการสอนอย่างไร
2. ชั้นดำเนินการสอน
 - 2.1 ชั้นดึงความสนใจของเด็ก
 - 2.2 ชั้นเล่าเรื่องประกอบ
3. ชั้นทบทวนเรื่องราว ด้วยการซักถามเกี่ยวกับคุณค่าทางจริยธรรม
4. ชั้นสรุปย้ำหลักจริยธรรม ชั้นนี้สำคัญที่สุดเพราะเป็นหัวใจของบทเรียน

อย่างไรก็ตามการสอนจริยธรรมนั้น แกลเบรธ และ โจนส์ (Galbraith and Jones, 1976: 172-180) ได้เสนอว่า กลวิธีการสอนจริยธรรมนั้น ครูควรกระตุ้นนักเรียนด้วยคำถามง่าย ๆ ก่อน เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงปัญหานั้น ๆ เป็นการอุ่นเครื่อง (Warm-up Question) แล้วจึงเสนอปัญหา อภิปรายปัญหาเพื่อให้เด็กมีความเข้าใจตรงกัน แล้วแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยให้อภิปรายพร้อมกัน ทั้งมีกิจกรรมประกอบด้วยการสวมบทบาท (Role playing) ในการแสดงตามเรื่องที่กำหนดให้ และให้แต่ละกลุ่มอภิปรายว่าตอนจบเป็นอย่างไรด้วยเหตุผลอะไร หลังจากนั้นให้ขยายเรื่องราวนั้นให้กว้างขวางขึ้น แล้วสรุปว่าควรจะปฏิบัติอย่างไร ด้วยเหตุผลใด

การสอนสอดแทรกจริยธรรม

อ่ำไพ สุจริตกุล (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: .4) ได้เสนอแนวการสอนจริยธรรม โดยเน้นให้เห็นว่า การสอนจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ได้ระบุคุณธรรม 30 ข้อไว้ นั้น หากสอนเฉพาะในวิชาจริยศึกษา ซึ่งเป็น

หมวดวิชาหนึ่งในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย วิชาเดียวย่อมไม่ได้ผล จึงต้องอาศัยครูทุกคนเป็นผู้สอน ทั้งการสอนในวิชาจริยศึกษาโดยตรง และการนำไปสอนให้สัมพันธ์กับมวลประสบการณ์ในกลุ่มวิชาอื่นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นคือ ครูต้องกำหนดว่าจะสอนคุณธรรมข้อใดบ้างที่สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชานั้น โดยใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ จัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนให้คุณธรรมที่กำหนดผสมผสานกับเนื้อหาวิชาที่สอน และได้สรุปการสอนสอดแทรกจริยธรรม ไว้เป็นแผนภูมิ ดังนี้ (อ่ำไพ. สุจริตกุล. บรรยาย)

แผนภูมิที่ 1 สรุปการสอนสอดแทรกจริยธรรม

วงกลมที่ 1 หมายถึง มวลประสบการณ์ 5 กลุ่มวิชาตามโครงสร้างของหลักสูตร
ประถมศึกษา

วงกลมที่ 2 หมายถึง คุณธรรม 30 ข้อ ที่ระบุไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา

วงกลมที่ 3 หมายถึง เทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอนสอดแทรกจริยธรรม

จากแผนภูมิต่างบนนี้ แสดงให้เห็นว่าในการสอนสอดแทรกจริยธรรมนั้น วงกลมทั้ง 3 วง
จะต้องสัมพันธ์กันทุกครั้งที่สอน

นอกจากนี้ อ่ำไพ สุจริตกุล (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2527: 13) ยังได้เสนอตัวอย่างการสอนสอดแทรกจริยธรรม ในเนื้อหาต่าง ๆ ของหลักสูตร
ประถมศึกษาไว้ในตารางดังนี้

ตัวอย่างตารางการสอดแทรกจริยธรรมในเนื้อหาต่าง ๆ

เทคนิควิธี	จริยธรรม	สอดแทรกในกลุ่มวิชา/เนื้อหา/เรื่อง/หัวข้อ
การประดิษฐ์หุ่นและการเล่านิทานประกอบหุ่น	1. การไม่โลภ-ไม่ขโมย 2. ความกล้าหาญ	ภาษาไทย ป.1 - ป.2 หัวข้อ สิ่งบันเทิงและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ส.ป.ช. หน่วย "ชาติไทย" เรื่อง "ท้าวเทพสตรี - ท้าวศรีสุนทร"
เรียงความปากเปล่า	3. ความสามัคคี	ภาษาไทย ป.5 - ป.6 หัวข้อ การเล่นเพื่อส่งเสริมการพูดและมนุษยสัมพันธ์
กลุ่มสัมพันธ์	4. ความซื่อสัตย์สุจริต	คณิตศาสตร์ การทำบัญชี การหากำไร - ขาดทุน
สถานการณ์จำลอง	5. มีเหตุผลและรู้จักระงับอารมณ์	ส.ป.ช. ชีวิตในบ้าน ข้อ 2. การเลือกซื้อของใช้และของเล่น
ได้วาทีธรรมะ	6. การได้แย้งหรือแสดงความไม่เห็นด้วยอย่างสุภาพ	ภาษาไทย มารยาทและบุคลิกภาพในการพูด ญาติ มีสิทธิ์กว่ามีศักดิ์ เข้าวัดดีกว่าเข้าวิก
กรณีตัวอย่าง/เรื่องที่ยังไม่จบ	7. ความซื่อสัตย์ 8. หิริโอตตปปะ	ส.ป.ช. ป.1 - ป.2 ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง เรื่อง "แม่จ๋า" "แก้วเสียงธรรมะ" ส.ป.ช. มารยาทในบ้านและกิจกรรมเน้นพัฒนาการทางสังคม

ตัวอย่างตารางการสอดแทรกจริยธรรมในเนื้อหาต่าง ๆ (ต่อ)

เทคนิควิธี	จริยธรรม	สอดแทรกในกลุ่มวิชา/เนื้อหา/เรื่อง/หัวข้อ
บทบาทสมมุติ	๑. ความอดทน อดกลั้น ๑๐. การรู้จักความ พอดี	ส.ล.น. แผนที่ ๓ การทำให้สูงม แผนที่ ๔ การอยู่ร่วมกัน ส.ป.ช. หน่วยที่ ๒ ชีวิตในบ้าน
เพลงประกอบ การสอน	๑๑. แกไขข้อบกพร่อง/ ไม่ผิดศีล ไม่ผิด ธรรม ๑๒. ความไม่เห็นแก่ตัว ๑๓. ความไม่เกรงกลัว ต่อการทำชั่ว	ส.ล.น. และ ส.ป.ช. ไม่คบคนโงง ความเป็นมิตร รักแล้วอย่าทำชั่ว

ในการสอนสอดแทรกจริยธรรม นอกจากแนวคิดของ อ่ำไพ สุจริตกุล ที่ได้
เสนอมาแล้วนั้น สุนน อมรวิวัฒน์ และ ทิศนา แชนบดี (๒๕๒๘: ๒๑๐) ยังได้เสนอ
แนวคิดการจัดการสอนจริยศึกษา ซึ่งคล้ายกับแนวคิดของ อ่ำไพ สุจริตกุล โดยเน้นการ
จัดการสอนจริยศึกษาในลักษณะที่บูรณาการไปพร้อม ๆ กับเนื้อหาวิชาอื่น กล่าวคือ ไม่มี
การจัด เนื้อหาวิชาทางจริยศึกษาขึ้น แต่ครูผู้สอนเนื้อหาวิชาอื่นต้องตระหนักถึงบทบาทใน
การสอนจริยศึกษาของตน และพยายามหยิบยกประเด็นปัญหาทางจริยธรรมในเนื้อหาวิชานั้น ๆ
ขึ้นมาศึกษาอภิปรายกัน การสอนในลักษณะนี้ จะช่วยให้การเรียนจริยศึกษามีความหมายขึ้น
เพราะผู้เรียนได้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน และในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้
การเรียนเนื้อหาวิชานั้น ๆ มีความหมายลึกซึ้งขึ้น

ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ออกเป็น 2 ส่วนคือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอน
จริยศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมครูประจำการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนจริยศึกษา

สุภาพรณ หวงจันทเพช (2519: ง,จ,๑) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบ
ผลการสอนวิชาศีลธรรมหน่วย "คุณธรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัย" ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
และวิธีธรรมคากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธี
การกลุ่มสัมพันธ์มีแนวโน้มที่จะมีพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้นกว่านักเรียนที่เรียน
ด้วยวิธีธรรมคา นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนลดลงอย่าง
มีนัยสำคัญในการสอนหลังเรียนครั้งที่สอง ซึ่งต่างจากการสอนหลังการเรียนครั้งที่หนึ่ง เป็น
เวลาหนึ่งเดือน เกี่ยวกับทัศนคติค่านิยมมนุษยสัมพันธ์ พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่ม
สัมพันธ์มีทัศนคติเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีธรรมคา และยังสามารถที่จะ
คงทัศนคติไว้ได้ภายหลังการเรียนไปแล้วหนึ่งเดือน ในขณะที่นักเรียนด้วยวิธีการสอนแบบ
ธรรมคาไม่มีทัศนคติเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นหรือเลวลง

พรณี ลิ้มปวีณา (2523: 54) ได้ศึกษาการใช้วิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
ในการสอนจริยธรรม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๘ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ วิริยะ
บุญชะนิวาสน์ (2523: 49) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยธรรม โดยวิธีกระบวนการ
กลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบธรรมคา ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๘ พบว่า กลุ่มนักเรียนที่สอน
ด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการทางทัศนคติทางจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธี
ธรรมคาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วน วิริยะ บุญชะนิวาสน์ พบว่ากลุ่มนักเรียน
ที่สอนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพัฒนาการทางทัศนคติทางจริยธรรมสูงอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังจากการสอนไปแล้ว 1 เดือน ทัศนคติทางจริยธรรมของ
นักเรียนทั้งสองกลุ่มยังคงเดิมเท่ากับหลังสอนใหม่ ๆ

ชไมพร มุขโต (2525: 39-40) ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนา
ความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๘ โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา
๒๕๒๔ จำนวน ๒๘ คน แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ ๑๔ คน

กลุ่มทดลองได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มโดยใช้โปรแกรมการฝึกกิจกรรมกลุ่ม จำนวน 18 ครั้ง และกลุ่มควบคุมได้รับข้อเสนอแนะจากการสอนโดยปกติ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาความซื่อสัตย์ จำนวน 18 ครั้ง เช่นเดียวกัน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีการพัฒนาความซื่อสัตย์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และไม่พบความแตกต่างในการพัฒนาความซื่อสัตย์ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สกล เทียงแท้ (2525: 103) ได้ศึกษาผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่ต่างกัน กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 256 คน ผลการศึกษาพบว่า การฝึกฝนใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยวิธีอภิปรายกลุ่มนั้นสามารถทำให้ผู้เข้ารับการศึกษามีพัฒนาการในด้านเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างเชื่อมั่นได้สูง ทั้งที่ก่อนฝึกนั้นผู้ถูกศึกษาทั้งสองกลุ่ม เริ่มโดยมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเท่าเทียมกัน และยังได้พบว่าหลังจากฝึกแล้วกลุ่มที่อยู่ในบรรยากาศของโรงเรียนแบบประชาธิปไตยสูงมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่อยู่ในบรรยากาศของโรงเรียนแบบประชาธิปไตยต่ำอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ในขณะที่ก่อนฝึกนั้นทั้งสองกลุ่มมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเท่าเทียมกัน ส่วนนักเรียนที่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว - แสดงตัวต่างกันได้รับประโยชน์จากการฝึกในปริมาณที่ไม่แตกต่างกัน ผลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ได้พบผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและปานกลาง จะมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงตั้งแต่ก่อนฝึก ครั้นในช่วงหลังฝึกปรากฏว่า กลุ่มดังกล่าวมีพัฒนาการในจิตลักษณะนี้มากกว่ากลุ่มที่เรียนอ่อนด้วย และพบว่าผู้ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและเป็นผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมเดิมสูง

โกศล มีคุณ (2524: 122) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และทักษะในการสวมบทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 191 คน อายุ 9 - 14 ปี จากโรงเรียนสามแห่งในจังหวัดราชบุรี อันเป็นตัวแทนของโรงเรียนในชนบท โรงเรียนในชุมชนของชนบท และโรงเรียนในเมืองเขตละ 1 แห่ง นักเรียนแต่ละโรงเรียนได้ถูกจัดเข้ากลุ่มต่าง ๆ 4 กลุ่ม เพื่อใช้วิธีฝึกต่างกัน ดังนี้ กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการฝึกสวมบทบาทร่วมกับการฝึกในเหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการฝึกสวมบทบาทอย่างเดียว กลุ่มทดลองที่ 3 ได้รับการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดียว ส่วนกลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มควบคุมนั้นได้มีการฝึกโดยให้เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองและ

ศึกษารวมตามหลักสูตร ในการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม ได้ใช้วิธีการเรียนโดยตนเองจากบทเรียนสำเร็จรูปที่สร้างขึ้นประกอบด้วยวิธีการร่วมกิจกรรมกลุ่มในห้องเรียน ส่วนการฝึกสวมบทบาทใช้วิธีการร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างเดียว ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมและการฝึกสวมบทบาทมีลักษณะที่ฝึกมีสูงกว่าผู้ที่อยู่ในกลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด โดยกลุ่มที่รับการฝึกสอนด้านให้ผลเท่าเทียมกับกลุ่มฝึกด้านเดียว เมื่อพิจารณาลักษณะของบุคคลประกอบด้วย การได้รับการฝึก พบว่า ผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากมีคะแนนการสวมบทบาทหลังฝึกสูงกว่าผู้ได้รับการอบรมมาแบบรักสนับสนุนน้อย ส่วนผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก จะเป็นผู้มีการคิดแบบเอกนัยสูง และผู้มีการสวมบทบาทสูง เป็นผู้มีคุณสมบัติความเข้าใจเหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรมสูงกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้มีลักษณะตรงข้าม นอกจากนี้ การวิจัยยังพบว่า ผู้ที่มีความสามารถในการสวมบทบาทสูงมาแต่เดิมนั้น เป็นผู้มีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงด้วย และนักเรียนที่ได้รับการฝึกสวมบทบาทอย่างเดียวนั้น ในภายหลังมีความสามารถเข้าใจเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึก

สมเดช สีแดง (2525: 56-58) ได้ศึกษาการทดลองสอนการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลอง ซึ่งได้รับการสอนโดยใช้หนังสือมีทานประกอบมีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่า นักเรียนกลุ่มควบคุม ซึ่งสอนตามแผนการสอนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ อย่างมีนัยสำคัญ

สุจิตรา บัวคำภา (2525: 48, 51) ได้ศึกษาการสอนจริยศึกษาด้วยการใช้และไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมติ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจริยศึกษาและทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจริยศึกษาของนักเรียนที่เรียนด้วยการใช้การแสดงบทบาทสมมติ และไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนด้วยการใช้และไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05

ประดิษฐ์ พรหมเสนา (2523: ง, จ.) ได้ศึกษาเรื่อง การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 58 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนวิธีสอนประยุกต์จากวิธีสอนสมัยพุทธกาล ซึ่งได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย อุปมาอุปไมย แบบธรรมสาส์นจลา แบบปุจฉาวิสัชนา และแบบไตรสิกขา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

กว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนจริงศึกษาตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ตามความคิดเห็นของครูไม่แตกต่างกันที่ระดับ .05

สนใจ สุริยะกุล (2523: 62-66) ได้ศึกษาการสร้างบทเรียนสื่อประสม เพื่อใช้สอนวิชาจริยศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิม ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งสองกลุ่มสูงขึ้นกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และในด้านความมีวินัยแห่งตน นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีวินัยแห่งตนสูงวก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมครูประจำการในประเทศไทย

เย็นใจ บุญรัตพันธ์ (2505: 50) ได้ศึกษาเรื่องการปรับปรุงและส่งเสริมครูประจำการสังกัดกรมการฝึกหัดครู ได้สรุปส่วนดีและส่วนบกพร่องจากการอบรมครู ดังนี้ ส่วนดีทำให้ครูเกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน เพราะเห็นว่ามีผู้สนใจงานในด้านของตน และครูได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นการรักษาระดับแนวความคิดร่วมกันได้อย่างดี ส่วนข้อบกพร่องคือโรงเรียนส่งครูเข้าอบรมไม่ตรงวิชาที่ต้องการอาจเป็นเพราะโรงเรียนมีความจำเป็นทางประการ การจัดอบรมไม่ได้ผลเนื่องจากเนื้อหามากเกินไป ทำให้ยุ่งยากและสับสน จัดหาวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายได้ยาก เพราะแต่ละคนมีภาระมาก การติดตามผลไม่รัดกุมพอ ผู้เข้าอบรมต้องทำงานหนักเกินไป

หน่วยงานศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา (2516: 13) ได้รายงานการวิเคราะห์ปัญหา การนิเทศการศึกษา สรุปผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดอบรมครูเพื่อส่งเสริมความรู้ ความสามารถให้กับครูประจำการ พบปัญหาทางประการได้แก่ การอบรมซ้ำตัวบุคคล ครูมิได้นำความรู้จากการอบรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การติดตามและประเมินผล การอบรมมีการทำน้อยมาก และได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการจัดอบรมครู ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ

1. ขาดเงินงบประมาณ
2. ขาดสถานที่อบรมที่เหมาะสม

3. ขาดวิทยากรที่มีความรู้เหมาะสม

4. การประสานงานกับหน่วยงานอื่นไม่ราบรื่น

บุญทัน เฝ้าเจริญ (2519: 42-46) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในจังหวัดพะเยา และเชียงราย คอการให้บริการทางวิชาการของวิทยาลัยครูเชียงราย พบว่า ครูต้องการให้จัดการอบรมเพื่อเพิ่มวุฒิ ในวันพฤหัสบดี ในอำเภอ อยู่ในระดับมาก ส่วนในวิธีการที่จะใช้ในการอบรมครูต้องการให้สัมมนา ฝึกปฏิบัติ ด้านการสร้างอุปกรณ์การสอนและเรื่องวิธีสอน

สุดใจ บุญอารีย์ (2522: 111-112) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของครูประถมศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี คอการอบรมครูประจำการ โดยการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นครูประถมศึกษา ทุกสังกัด ในจังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้ผ่านการอบรมครูประจำการมาแล้ว ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2517 จำนวน 443 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความต้องการอย่างมากที่จะให้จัดการอบรมในเนื้อหาที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่ของครู โดยเน้นเรื่องวิธีสอน และกิจกรรมการสอน การผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอน ผลการสอน การวัดและประเมินผล หลักสูตร ระเบียบวิธีปฏิบัติงาน และการบริหารโรงเรียน นอกจากนี้ครูยังต้องการที่จะให้จัดกิจกรรมปฏิบัติจริง กิจกรรมสาธิตทดลอง กิจกรรมแบ่งกลุ่มแล้วรายงานผล และกิจกรรมแสดงบทบาทสมมติอย่างมาก และครูที่มีวุฒิสอง เห็นว่าได้เข้ารับการอบรมในเรื่องที่ต้องการมากกว่าครูที่มีวุฒิต่ำ ซึ่งครูที่มีวุฒิต่ำมีความเห็นว่า ได้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้มากกว่าครูที่มีวุฒิสอง และยังพบอีกว่า ครูมีความต้องการอย่างมากที่จะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับครู และการฝึกหัดครู จัดการอบรมครูประจำการ และต้องการอย่างมากที่สุดที่จะให้หน่วยงานเจ้าสังกัดของครูจัดการอบรมครูประจำการ

กษณชัย ไพธ้อษา (2522: 84-85) ได้ทำการประเมินผลโครงการอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาประจำการ ในเขตจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ ในด้านที่เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการอบรม โดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ ในระหว่างเข้ารับการอบรมตามโครงการฯ รุ่นที่ 1 จำนวน 200 คน พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมที่มีวุฒิทางการศึกษาค่าต่างกัน มีปัญหาในด้านต่าง ๆ ไม่แตกต่างกัน คือมีปัญหาในเนื้อหาหลักสูตร การเรียนการสอน และการวัดผล ปัญหาเกี่ยวกับ

งานในหน้าที่ที่ปฏิบัติอยู่ และปัญหาเกี่ยวกับการให้บริการของศูนย์ฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก และพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมที่มีวุฒิ ป.กศ.สูง หรือวุฒิอื่น ๆ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงกว่า ผู้ที่มีวุฒิ พ.ม. อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ผู้เข้ารับการอบรมได้เสนอแนะให้วิทยาลัยครู และศูนย์ฝึกอบรมได้ปรับปรุงโครงสร้างทางวิชาการ เช่น การบริหารงานวิชาการ เมื่อหาหลักสูตร วิธีการให้การฝึกอบรม ซึ่งได้แก่ การเรียนการสอน และการวัดผล อย่างรีบด่วน

สมาน พูแสง (2523: 79) ได้ศึกษาสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของครูที่เข้ารับการอบรมตามโครงการอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการในวิทยาลัยครู เชียงราย กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้ปฏิบัติการสอน ทั้งที่เข้ารับการอบรมและไม่ได้เข้ารับการอบรมตามโครงการอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ รวมทั้งหมด 400 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม จากการศึกษาพบว่าครูที่เข้ารับการอบรมมีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกันกับครูที่ไม่ได้เข้ารับการอบรม โดยครูที่เข้ารับการอบรมมีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานสูงกว่าครูที่ไม่ได้เข้ารับการอบรม และเมื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพแต่ละด้าน ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านที่เกี่ยวกับวิชาการและด้านที่เกี่ยวกับลักษณะของครู โดยครูที่เข้ารับการอบรม มีสมรรถภาพสูงกว่าทั้ง 2 ด้าน ดังกล่าว ส่วนด้านที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อนิต ทองธัญญะ (2524: 120-122) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานครตามโครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ หลักสูตรปริญญาตรี (ค.บ.) รุ่นที่ 1 โดยการแจกแบบสำรวจพฤติกรรมการสอนให้แก่ตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นผู้ที่สำเร็จการอบรมในรุ่นที่ 1 จำนวน 307 คน และผู้ที่เพิ่มเข้ารับการอบรมในรุ่นที่ 2 จำนวน 352 คน และได้ทำการสังเกตการสอนของตัวอย่างประชากรทั้งสองกลุ่ม กลุ่มละ 60 คน โดยใช้แบบประเมินผลสมรรถภาพการสอน จากการศึกษาพบว่าผู้ที่สำเร็จการอบรมมีความเห็นว่า หลังจากสำเร็จการอบรมแล้วตนเองได้ปฏิบัติพฤติกรรมการสอน ด้านการเตรียมการสอน วิธีดำเนินการสอนและการวัดและประเมินผลมากขึ้นกว่าก่อนเข้ารับการอบรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ผู้ที่สำเร็จการอบรมประเมินน้ำหนักพฤติกรรมการสอนของตนเอง สูงกว่าผู้ที่เพิ่งเข้ารับการอบรมประเมินน้ำหนักพฤติกรรมการสอนของตนเอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ส่วนสมรรถภาพการสอนของผู้ที่สำเร็จการอบรม และผู้ที่เพิ่งเข้ารับการอบรมจากการสังเกตการสอน ไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

ศรีมงคล เทพรู (2525: 91-95) ได้ศึกษาเรื่องการจัดอบรมครูประจำการ และบุคลากรทางการศึกษาตามความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการอบรมของวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามผลการศึกษาปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่ระยะเวลาที่เหมาะสมในการจัดการอบรมคือ 2 ปี ซึ่งรวมทั้งระยะเวลาปิดภาคฤดูร้อนด้วย หลักสูตรที่ใช้ในการอบรมควรเป็นหลักสูตรเดียวกับภาคปกติ วันที่เหมาะสมที่จะใช้อบรมคือ วันทำงานปกติ บางวันระหว่างเวลา 17.00 - 21.00 น. การให้การอบรมควรเน้นภาคทฤษฎีเท่า ๆ กับภาคปฏิบัติ ควรมีการเข้าชั้นเรียนต่อเนื่องกันจนครบหลักสูตร การวัดและการประเมินผลควรใช้แบบอิงเกณฑ์ หรือแบบอิงกลุ่ม ขึ้นกับลักษณะของเนื้อหาวิชา สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมมากที่สุด เรียงลำดับตามความสำคัญคือ ชุดการเรียนการสอน หนังสือตำราศูนย์การเรียน เทปคำสอน วิชวลโพรทัศน์ และจุลสารทางวิชาการ และควรปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอนให้เหมาะสมกับการที่จะนำไปสอนได้ทั้งระดับประถมศึกษามัธยมศึกษา และการปฏิบัติงานประจำ

จิระรัตน์ คุปต์กาญจนากุล (2525: 129-133) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาตามผลการปฏิบัติงานของครูประจำ การที่สำเร็จการ อบรมครูศาสตรบัณฑิตตามโครงการฝึกอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รุ่นที่ 1 ปีการศึกษา 2523 - 2524 เกี่ยวกับความสามารถ 5 ด้าน คือ ด้านการสอน ด้านวิชาการ ด้านแนะแนว และ การปกครองชั้นเรียน ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านบุคลิกภาพครู เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างเป็นครูประจำการ และผู้บังคับบัญชาครูประจำการ ผลการศึกษาพบว่าครูประจำการประเมินการปฏิบัติงานในแต่ละด้านและโดยส่วนรวมทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ ส่วนผู้บังคับบัญชาประเมินการปฏิบัติงานของครูประจำการในแต่ละด้าน และโดยส่วนรวมทุกด้านอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ส่วนด้านมนุษยสัมพันธ์อยู่ในเกณฑ์ ครูประจำการและผู้บังคับบัญชาประเมินการปฏิบัติงานในแต่ละด้านและโดยส่วนรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังพบว่า ครูประจำการส่วนมากมีความ เห็นว่าความสามารถในการปฏิบัติงานได้รับจากการอบรมของวิทยาลัยครูมีมากกว่าความสามารถในการปฏิบัติงานได้จากประสบการณ์ส่วนตัวเดิม

งานวิจัยเกี่ยวกับการฝึกอบรมครูประจำการในต่างประเทศ

อาซินีกา (Arciniaga. 1972: 1052-A) ได้ทำการวิจัยการจัดโปรแกรม การฝึกอบรมครูประจำการและได้สรุปผลการวิจัยว่า การจัดโปรแกรมการฝึกอบรมครูประจำการ อย่างมีประสิทธิภาพนั้น นอกจากครูจะได้รับความรู้ด้านทฤษฎีและเข้าใจแนวคิดทางการศึกษาแล้วยังทำให้ครูเกิดทักษะ และต้องการนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในการสอน และเมื่อครูได้รับสิ่งใหม่ ๆ จากโปรแกรมที่จัดให้แล้วจะปรับปรุงพฤติกรรมในการสอนเสียใหม่ ซึ่งมีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน

เอล - เมห์ดีวี (El - Mehdiwi. 1978: 7135-A - 7136-A) ได้ทำการสำรวจความต้องการเกี่ยวกับการฝึกอบรมครูประจำการในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดต้องการที่จะได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมในเกือบทุกด้าน โดยให้ความสำคัญสูงสุดในประเด็นต่อไปนี้

1. ช่วยให้ครูมีความรู้ทันสมัยในสาขาวิชาของตน
2. ช่วยให้สามารถนำความรู้จากผลการวิจัยในปัจจุบันไปประยุกต์ใช้ได้
3. ช่วยเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก
4. ช่วยเกี่ยวกับวิธีการสอนทักษะทางภาษา
5. ช่วยเกี่ยวกับการใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน
6. ช่วยในการเรียนรู้ความแตกต่างของวิธีการสอนชนิดต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาวิจัยเพื่อสำรวจความต้องการที่จะได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมของครูประจำการในด้านเนื้อหาวิชาที่จะใช้ในการฝึกอบรมโดยส่วนรวมแล้ว พบผลที่สอดคล้องกันว่า ครูประจำการส่วนมากให้ความสำคัญและมีความต้องการที่จะได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมในสมรรถภาพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนเป็นอันดับหนึ่ง

มาครเดส (Macrides. 1978: 3526-A) ได้ศึกษาถึงความต้องการในการฝึกอบรมระหว่างประจำการของครูโรงเรียนมัธยมในเมืองไซปรัส (Cyprus) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็น ครู ครูใหญ่ ศึกษานิเทศก์ และผู้ฝึกครู พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเพิ่มเติมด้านทักษะในการปฏิบัติงานมากกว่าความรู้ในเนื้อหาวิชา ซึ่งสอดคล้อง

กับผลการวิจัยของ เอ็ดวาร์ด (Edwards 1975: 3581-A) ที่ศึกษาถึงความต้องการของครู
ในรัฐมิชิแกน (Michigan) และพบว่าครูประจำการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องการได้รับการฝึก
อบรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในห้องเรียนได้

กอร์ดอน ลอว์เรนซ์ (Gordon Lawrence 1983: 4) ได้ศึกษาริชัยโดยวิธีวิเคราะห์
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปรแกรมการฝึกอบรมครูประจำการ ในปี 1974 พบว่ามีรายงาน 59 ฉบับ
จาก 6000 ฉบับ ที่มีข้อค้นพบที่มีคุณภาพซึ่งสามารถรวบรวมมาทำการสังเคราะห์ได้ หอสรุปได้ว่า
ไปรแกรมการฝึกอบรมครูประจำการที่ประสบความสำเร็จบรรลุจุดมุ่งหมายได้นั้น จะต้องเป็น
ไปรแกรมที่มีลักษณะดังนี้

1. ให้ครูได้มีส่วน เกี่ยวข้องอย่างจริงจังในการวางแผนจัดทำไปรแกรม
2. ไปรแกรมการฝึกอบรมควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงความสามารถของครู โดย
ส่วนรวมมากกว่าต้องการปรับปรุง เฉพาะเจาะจงสมาชิกแต่ละคน
3. ไปรแกรมที่ทำโดยผู้มิเทศของโรงเรียน ครู และบุคลากรของสถานศึกษาจะบรรลุ
จุดมุ่งหมายมากกว่าไปรแกรมที่ทำโดยบุคลากรทางการศึกษาของรัฐ หรือของอำเภอ หรือที่
ปรึกษาภายนอก
4. กำหนดเวลาฝึกอบรมในเวลาเย็น หรือฤดูร้อนที่ไม่เป็นอุปสรรคต่องาน เพราะ
ไปรแกรมที่จัดระหว่างชั่วโมง การทำงานจะบรรลุจุดมุ่งหมายน้อยมาก
5. ไปรแกรมควรมีหลายรูปแบบ ที่ค่อนข้างเน้นความรับผิดชอบของครู เช่น การเรียน
ด้วยตนเอง การศึกษากับเพื่อน เป็นรายวิชาในวิทยาลัย หรือการปรึกษาตัวต่อตัว
6. ให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมีบทบาทเป็นทั้งผู้รับและผู้ลงมือกระทำ นั่นคือรับความคิด
ใหม่ ๆ และนำไปปฏิบัติ
7. ให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้ทดลองสิ่งใหม่ ๆ ในห้องเรียน หรือในสถานการณ์จำลอง
และให้ได้รับข้อมูลป้อนกลับที่เหมาะสมจากบุคคลที่มีทักษะแล้ว
8. ให้โอกาสแก่ผู้เข้าร่วมอบรมได้ชมการสาธิตตัวอย่างและเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ
รวมทั้งการสังเกตตัวเองและของผู้อื่น
9. ไปรแกรมการฝึกอบรมไม่ใช่กิจกรรมหลักคือการบรรยายเพียงอย่างเดียว
10. ควรใช้ทำเลของโรงเรียนฝึกอบรมถ้าจุดมุ่งหมายเน้นด้านทัศนคติและทักษะ
11. ควรจัดหาวัสดุสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องให้กับผู้เข้าร่วมอบรม เช่น แนวทางในการ
เรียนรู้ และการประยุกต์ทักษะใหม่ ๆ ไปใช้

โครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา

ปัจจุบันนี้มีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่ได้จัดการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และสมรรถภาพในการสอนจริยศึกษาแก่ครูประจำการ เพราะต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมในสถานศึกษา ดังนั้นจึงมีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่เห็นความสำคัญของการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนจริยศึกษา

นอกจาก ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดให้มีการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนจริยศึกษาแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่นที่มีบทบาทในการจัดอบรมครูผู้สอนจริยศึกษาอีก ได้แก่ สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ (ผ.ช.ป.) ร่วมกับชมรมครูศีลธรรมแห่งประเทศไทย (ชค ศท.) และศูนย์ประสานงานองค์การเอกชนด้านศีลธรรมวัฒนธรรมและจิตใจ (ศูนย์ ป.อ.ศ.) สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงโครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนจริยศึกษาของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง อย่างย่อ ๆ ดังนี้

1. ตัวอย่างโครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา ของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนสอดแทรกจริยธรรมนี้ได้เริ่มต้นโดยความร่วมมือกันระหว่าง สภาผู้พิทักษ์สังคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงานผู้พิทักษ์สังคมทั่วประเทศ กับภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมกันจัดดำเนินการประชุมทางวิชาการ เรื่องการสอนจริยศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 24 - 30 เมษายน 2506 โดยเชิญครูสอนศีลธรรมจากสถานศึกษาและผู้พิทักษ์สังคมต่าง ๆ เข้ารับการอบรม นับเป็นครั้งแรกที่ได้จัดให้มีการอบรมครูสอนศีลธรรมขึ้น (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: คำนำ)

โครงการนี้ได้เริ่มปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยจัดให้เป็นภาคปฏิบัติในวิชา 413 803 การจัดฝึกอบรมครูประถมศึกษา (In - Service Education for Elementary School Teachers) ของหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต สาขาประถมศึกษา โดยมี ศาสตราจารย์อำไพ สุจริตกุล เป็นหัวหน้าโครงการและเป็นผู้สอน

โครงการฝึกอบรมครูประจำการของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เริ่มจัดครั้งแรกที่อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี ในปีการศึกษา 2524 และจัดให้มีการฝึกอบรมอีกหลายแห่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน เฉพาะปีการศึกษา 2524 ถึง ปีการศึกษา 2526 รวมทั้งหมด 16 ครั้ง ลักษณะของโครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนสอดแทรกจรรยาธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา ของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในแต่ละครั้งมีลักษณะที่คล้ายกัน จึงพอสรุปสาระสำคัญของโครงการนี้ได้ ดังนี้

ชื่อโครงการ โครงการฝึกอบรมครูประจำการในการสอนสอดแทรกจรรยาธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อ เสนอแนะและฝึกปฏิบัติ เทคนิควิธีสอนสอดแทรกจรรยาธรรมในการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ การจัดกิจกรรมใช้สื่อการสอน ตลอดจนการวัดและการประเมินผลการสอนจริงศึกษา
2. เพื่อ เสริมสมรรถภาพของครูในการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา
3. เพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาการสอนจริงศึกษาและวิธีการแก้ไข
4. เพื่อ เป็นแนวในการจัดอบรมครูในกลุ่มต่อไป

เนื้อหา แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม เทคนิคหรือกลวิธี โดยมีคณะวิทยากรรับผิดชอบเป็น 4 ทีม ดังนี้

- ทีม เมตตา
1. การได้วาทีธรรมะ
 2. กลุ่มสัมพันธ์ -
 3. การใช้สถานการณ์จำลอง

- ทีมกรุณา**
1. การเล่านิทานประกอบสื่อ และการเรียงความปากเปล่า
 2. การสร้างสื่อจากวัสดุหาง่าย (การสร้างและการใช้บัตรคำ, การวาดภาพลายเส้น)
 3. การสร้างและใช้หุ่น

- ทีมมุทิตา**
1. เกมและการละเล่น เสริมคุณธรรม
 2. การแต่งและการใช้เพลงประกอบการสอน
 3. การใช้บทบาทสมมติ

- ทีมอุเบกขา**
1. การประชุมกลุ่มแบบต่าง ๆ "ช่วยเพื่อนหัวใจ"
 2. การใช้กรณีตัวอย่าง
 3. การวัดและประเมินผลการสอนจริยธรรม

วิธีดำเนินการฝึกอบรม

1. ใช้วิธีการแบบอยู่ค่ายพักแรม ทั้งผู้เข้ารับการอบรมและวิทยากร เพื่อให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และฝึกกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยการปฏิบัติจริงร่วมกัน ตลอดการอบรม
2. แบ่งคณะวิทยากรเป็น 4 ทีม ตามความถนัดในด้านเทคนิคต่าง ๆ กัน และแบ่งผู้เข้ารับการอบรมเป็น 3 - 4 กลุ่ม เพื่อให้หมุนเวียนกันเข้ารับการฝึกอบรมจากวิทยากรทุกทีม ได้ครบถ้วน
3. ตลอดการอบรมมีทั้งการบรรยาย การอภิปราย การฝึกปฏิบัติจริงในกลุ่มกิจกรรม ตลอดจนการเสนอข้อซักถาม และไขปัญหาทั้งในกลุ่มย่อย และในที่ประชุมรวม

วิทยากร

อาจารย์จาก ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ
นิสิตปริญญาโท สาขาการประถมศึกษา

ระยะเวลาการอบรม

ใช้เวลาในการฝึกอบรม 3 วัน

2. ตัวอย่างโครงการอบรมครูประจำการของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
(อัตสำเนา: ไม่ปรากฏ เลขหน้า)

ชื่อโครงการ การฝึกอบรมครูผู้สอนจริยธรรม ระดับประถมศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรมและวัฒนธรรม
2. เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักวิธีการปลูกฝังจริยธรรมและวัฒนธรรม
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันจะนำไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอนจริยธรรมและวัฒนธรรมในโรงเรียน

เนื้อหา

1. ความสำคัญของวัฒนธรรมและจริยธรรมกับการพัฒนาประเทศ
2. ค่านิยมและคุณธรรมที่จะสร้างให้เกิดขึ้นกับเด็ก
3. การสอนจริยธรรมในสถานศึกษา
4. ประสบการณ์ ปัญหา และอุปสรรคในการสอนจริยธรรมและวัฒนธรรม
5. การฝึกปฏิบัติขนบธรรมเนียม ประเพณีบางเรื่อง
6. การสอนจริยธรรมและวัฒนธรรมโดยใช้เกมส์เป็นสื่อ
7. การประเมินผลทางด้านจริยธรรมและวัฒนธรรม
8. ฝึกปฏิบัติมารยาท

วิธีการอบรม

1. บรรยาย
2. อภิปราย
3. แนะนำ สาธิตมารยาทต่าง ๆ
4. ฝึกปฏิบัติ

ระยะเวลา

ใช้เวลาในการอบรม 3 วัน

3. ตัวอย่างโครงการอบรมครูประจำการของมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ (ผ.ช.ป.) และ
ชมรมครูศีลธรรมแห่งประเทศไทย (ชค ศท.) (อัตราเน่า: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ชื่อโครงการ โครงการสัมมนาการฝึกปฏิบัติจริยธรรมแก่ครูอาจารย์ เพื่อร่วมฉลอง
กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ครูทุกคนเห็นว่าทุกคนมีส่วนค้ำยันให้ชาติอยู่รอด ดังนั้นหากมีการทำลาย
ตัวเองด้วยอบายมุข ก็มีผลเท่ากับทำลายชาติ
2. เพื่อให้ครูทุกคนเกิดความสำนึกในหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อความสงบสุข
ความมั่นคงอยู่รอดปลอดภัยของชาติ
3. เพื่อให้ครูเป็นผู้นำในค้ำบ "ศีลธรรม - จริยธรรม" แก่นักเรียนและประชาชน
ทั่วไป

วิธีดำเนินการ ประกาศรับสมัครผู้สนใจ มีหนังสือถึงสถานบันการศึกษาส่วนกลาง ขอให้ส่งครู
มาร่วมบรรยาย, แบ่งกลุ่มสัมมนา, ประเมินผล

ระยะเวลา

ใช้เวลา 2 วัน

4. ตัวอย่างโครงการอบรมครูของศูนย์ประสานงานองค์การเอกชนด้านศีลธรรม วัฒนธรรม
และจิตใจ (ศูนย์ ป.อ.ศ.) สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
(อัตราเน่า: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ชื่อโครงการ โครงการสัมมนาเรื่องการพัฒนาเยาวชนด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและสาเหตุของปัญหาเยาวชนในวัฒนธรรมและวัฒนธรรม
2. เพื่อหาทางป้องกัน และแก้ไขปัญหาเยาวชนในด้านวัฒนธรรมและวัฒนธรรม
3. เพื่อระดมสรรพกำลังขององค์การเอกชนในการพัฒนาเยาวชนด้านวัฒนธรรม และวัฒนธรรม โดยให้มีการประสานงานและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด
4. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและร่วมมือกับรัฐบาลในการพัฒนาเยาวชน โดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรมและวัฒนธรรม เพื่อให้เยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีค่า และเป็นพลเมืองดีของชาติ

วิธีการสัมมนา

1. การบรรยาย
2. การประชุมกลุ่มย่อย
3. การประชุมกลุ่มใหญ่ เพื่อพิจารณารายงานการประชุมกลุ่มย่อย

ระยะเวลา

ใช้เวลาในการสัมมนา 2 วัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เนื้อหาของหลักสูตรและ เทคนิคการจัดฝึกอบรมของโครงการฝึกอบรมครูประจำการ
ในการสอนสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา ของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรม

การฝึกอบรมครูประจำการในการสอนสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา
 มีเนื้อหาในหลักสูตรการฝึกอบรม โดยย่อ ดังนี้

1. การบรรยาย เรื่อง การสอนจริยศึกษาในหลักสูตรใหม่ให้ได้ผล
2. การบรรยาย เรื่อง จริยธรรมและค่านิยม : พื้นฐานทางจิตใจของคนไทย
3. การฝึกเทคนิค หรือกลวิธีในการสอนสอดแทรกจริยธรรม แบ่งการฝึก

ออก เป็น 12 เทคนิคใหญ่ ซึ่งแตกออกเป็นเทคนิคย่อยอีกมากมาย โดยมีคณะวิทยากร รับผิดชอบแต่ละฐานทีม ดังนี้

วิทยากรทีมเมตตา รับผิดชอบในการฝึกปฏิบัติ 3 เทคนิคหลัก คือ

1. การได้วาทีธรรมะ
2. กลุ่มสัมพันธ์
3. การใช้สถานการณ์จำลอง

วิทยากรทีมกรุณา รับผิดชอบในการฝึกปฏิบัติ 3 เทคนิคหลัก คือ

1. การเล่านิทานประกอบสื่อ และการเรียงความปากเปล่า
2. การสร้างสื่อจากวัสดุหาง่าย (การสร้างและใช้นิตรคำ การวาดภาพลายเส้น)
3. การสร้างและใช้หุ่น

วิทยากรทีมมุทิตา รับผิดชอบในการฝึกปฏิบัติ 3 เทคนิคหลัก คือ

1. เกมและการละเล่น เสริมคุณธรรม
2. การแต่งและใช้เพลงประกอบการสอน
3. การใช้บทบาทสมมุติ

วิทยาการทีมอุเบกขา รับผิดชอบในการฝึกปฏิบัติ 3 เทคนิคหลักคือ

1. การประชุมกลุ่มแบบต่าง ๆ "ช่วยเพื่อนหักใจ"
2. การใช้กรณีตัวอย่าง
3. การวัดและประเมินผลการสอนจริยธรรม

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดในเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรม เฉพาะเทคนิคหรือกลวิธีในการสอนสอดแทรกจริยธรรมของทั้ง 4 ฐานทีม ซึ่งมีเนื้อหารายละเอียดดังต่อไปนี้

ทีม เมตตา

1. การได้วาทีธรรมะ

อ่ำไพ สุจริตกุล (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 146-149) ได้กล่าวถึงเทคนิคการได้วาทีธรรมะว่า การได้วาทีธรรมะ มีข้อแตกต่างจากการได้วาทีธรรมดา อยู่ 3 ประการคือ

ก. หัวข้อ หรืออุัตติของการได้วาทีธรรมะ เป็นหัวข้อเกี่ยวกับนโยบายข้อเท็จจริงหรือคุณค่า ต้องเป็นหัวข้อที่มีการเปรียบเทียบ 2 ฝ่าย ซึ่งมีน้ำหนักต่างกันในสถานการณ์หนึ่ง

ข. วิธีได้ ไม่มีการหุดยกคนข่มท่าน เสียดสี เย้ยหยัน ผู้ใดทุกคนต้องยึดมั่นในหลักธรรม เกี่ยวกับวาทจาภาษิต ห้ามใช้วาทอุปเท่ห์

ค. ผู้ได้ เป็นไปในทางตรงข้ามกับการได้วาทีทั่วไป คือ ฝ่ายเสนอกลับเป็นผู้เสนอหลักการที่ยอมรับ หรือยกย่องฝ่ายตรงข้ามด้วยความจริงใจ ฝ่ายค้าน ก็พยายามหาเหตุผลมาหักล้าง การยกย่องด้วยการใช้ถ้อยคำถ่อมตน ได้แย้งกลับไปในอุัตตินั้น แต่ก็เป็นไปในเชิงยกย่องฝ่ายเสนอ

การได้วาทีธรรมะ จึงเป็นวิธีฝึกทักษะการพูดแบบหนึ่ง ที่มุ่งเน้นความสามารถในการใช้ภาษา เพื่อหาถ้อยคำมาหักล้างกันด้วยเหตุผล แต่กลับเป็นเหตุผลที่ยกย่องฝ่ายตรงข้าม เพราะหัวข้อหรืออุัตติของการได้วาทีธรรมะนั้น ฝ่ายผู้ใดมิได้ยกคนเพื่อเหยียบย่ำผู้อื่น การได้วาทีธรรมะจำเป็นต้องมีการคัดลिनแพ้ชนะ ถึงแม้จะมีการแพ้ชนะในเชิงได้วาที แต่ผู้แพ้ก็ไม่รู้สึกสูญเสีย

หรืออับอาย เพราะเป็นผู้แพ้ในเชิงการพูด แต่กลับได้รับการยกย่องในเชิงหลักการ และเหตุผล และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับญัตตินั้น ๆ

ตัวอย่าง หัวข้อโต้วาทีธรรมะ เช่น

"นักเรียนหญิงเรียนดีกว่านักเรียนชาย"

ฝ่ายเสนอ คือ นักเรียนชาย

ฝ่ายค้าน คือ นักเรียนหญิง

"มีสติดีกว่ามีสตางค์"

ฝ่ายเสนอ คือ ฝ่ายมีสตางค์ (ทั้งนักเรียนหญิงและชาย)

ฝ่ายค้าน คือ ฝ่ายมีสติ (ทั้งนักเรียนหญิงและชาย)

2. กลุ่มสัมพันธ์

ทิม เมตตา (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 192-193)

ได้สรุปกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่ยึดหลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ เป็นการสอนที่เน้นในเรื่องพฤติกรรมของคนที่มีผลกระทบต่อกันและกัน ให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและเรียนรู้พฤติกรรมของผู้ร่วมงานได้ทุกสภาพการณ์ ให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่น และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

หลักการสอนตามหลักการ เรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ มีดังนี้

1. หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2. หลักการสอนที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ
3. หลักการสอนที่ยึดการค้นคว้าด้วยตนเอง
4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้
5. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. สถานการณ์จำลอง

ทิม เมตตา (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 190-191) ได้สรุปการใช้สถานการณ์จำลองในการสอนว่า หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดแก้ปัญหา และตัดสินใจในสถานการณ์ที่เขาเผชิญอยู่

องค์ประกอบของสถานการณ์จำลอง ต้องมีสถานการณ์ เกม บทบาทสมมุติ และกลุ่มสัมพันธ์

การสร้างสถานการณ์จำลอง มีลำดับขั้นดังนี้คือ

- ขั้นที่ 1 กำหนดชื่อ เรื่องที่จะใช้ และกำหนดสถานการณ์ขึ้นตามเรื่อง
- ขั้นที่ 2 กำหนดความถี่รวมยอด
- ขั้นที่ 3 กำหนดความมุ่งหมาย
- ขั้นที่ 4 เลือกเกมหรือบทบาทสมมุติ ที่นำมาใช้ในสถานการณ์จำลอง
- ขั้นที่ 5 ออกแบบอุปกรณ์ หรือเครื่องมือที่ใช้ในการเล่นเกมนหรือบทบาทสมมุติ
- ขั้นที่ 6 สร้างกฎเกณฑ์ หรือกติกาการเล่น หรือบทบาทสมมุติ
- ขั้นที่ 7 ทดลองใช้เพื่อจะได้ทราบปัญหาในการปฏิบัติ
- ขั้นที่ 8 ใช้สถานการณ์จำลองในห้องเรียน
- ขั้นที่ 9 สรุปและประเมินผล

ทิมกรรณา

1. การเล่านิทานประกอบสื่อและการเรียงความปากเปล่า

การเล่านิทาน

สุนน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2526: 216-272) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการเล่านิทานไว้ในเอกสารประกอบการสอนหน่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่า การเล่านิทานเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ช่วยสร้างความรู้ ความเข้าใจ และมโนคติ จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้นักเรียนเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น การเล่านิทาน อาจทำได้ 2 แบบ คือ การเล่าปากเปล่า ด้วยน้ำเสียงและท่าทางที่เร้าความสนใจของเด็ก และการ

เล่าโดยใช้สื่อประกอบ เช่น ใช้แผ่นภาพ ทุน ดนตรี เพลง เป็นต้น

ประกอบ สุทธสาร ทิพย์สุดา นิลสินธพ และรัชณี ศรีไพวรรณ (อ้างถึงใน
สุนน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ 2526: 267) ได้สรุปกลวิธีและขั้นตอนของการ
เล่านิทานไว้ดังนี้

1. ก่อนที่ครูจะเล่านิทาน ควรสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองกับนักเรียน และ
เตรียมนักเรียน พร้อมทั้งจะฟังเรื่องที่ครูเล่า
 2. เริ่มจูงใจให้นักเรียนอยากฟังนิทานด้วยการแสดงภาพ หรือทายปริศนา หรือ
กิจกรรมอื่น ๆ
 3. ตกลงกัน เรื่องข้อควรปฏิบัติขณะฟังนิทาน
 4. เริ่มเล่านิทาน โดยใช้น้ำเสียง สีหน้าและท่าทางของครูประกอบ
 5. เมื่อเล่านิทานจบลง ครูควรสนทนา และสรุปหลักธรรมจากนิทานเรื่องนั้น
ให้นักเรียนอภิปรายถึงพฤติกรรมของตัวละคร
 6. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อปฏิบัติตนจากหลักธรรมในนิทานเรื่องนั้น
- การเรียงความปากเปล่า

สุนน อมรวิวัฒน์ (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2527: 180) ได้กล่าวถึง การเรียงความปากเปล่าว่าเป็นกิจกรรมที่คล้ายกับการแต่งหรือ
เรียงความนั่นเอง แต่แทนที่ครูจะให้เด็กเขียนหรือร่วมกันแต่งเรียงความบนแผ่นกระดาษ
ก็ให้ใช้วิธีพูดแทน ทั้งนี้เพื่อทำให้รวดเร็วขึ้น ครูมักจะใช้กิจกรรมนี้อธิบายวิธีการเรียงความ
เสร็จแล้วให้นักเรียนคนแรกพูดนำขึ้นก่อนหนึ่งประโยค นักเรียนคนที่สองก็พูดต่อและคนต่อไป
จะเรียงความโดยพูดย่อต่อ ๆ กันไปจนจบ

นอกจากนี้ อำไพ สุจริตกุล (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2527: 182) ยังได้เสนอแนวปฏิบัติในการฝึกเรียงความปากเปล่า หรือ การเล่านิทาน
รอบวง เพิ่มเติมอีกดังนี้

1. ให้สมาชิกนั่งล้อมเป็นวง
2. สมาชิกช่วยกันคิดหาคุณธรรมที่ควรปลูกฝังในจิตใจ 1 ข้อ

3. ใช้คุณธรรมข้อนั้น เป็นหลักในการผูกเรื่อง
4. ช่วยกันแต่งเรื่องหรือนิทาน โดยเล่าเรียงกันทีละคน คนละ 1 - 3 ประโยค
5. ตกลงกันก่อนว่าใครจะเป็นผู้เริ่มต้น ใครจะสรุปจบเป็นคนสุดท้าย และจะวนให้จบใน 1 รอบ หรือ 2 รอบ
6. ทุกคนต้องจดจำตัวละครหรือเรื่องราวที่ผู้อื่นเล่าไปแล้ว เพื่อต่อเรื่องให้สืบเนื่องตลอดจนการสอดแทรกคุณธรรม
7. การขึ้นต้นที่เอื้อต่อเหตุการณ์ การเชื่อมโยง และสืบเนื่องความคิดของผู้อื่นได้ และการลงท้ายที่กระชับรัดกุมเหมาะสม เป็นความสำเร็จอันน่าภาคภูมิใจของกลุ่ม
8. คุณค่าของกิจกรรมนี้อยู่ที่ความร่วมมือในการแสดงความคิดและจิตใจของสมาชิกแต่ละคน

2. การสร้างและใช้บัตรคำ การวาดภาพลายเส้น

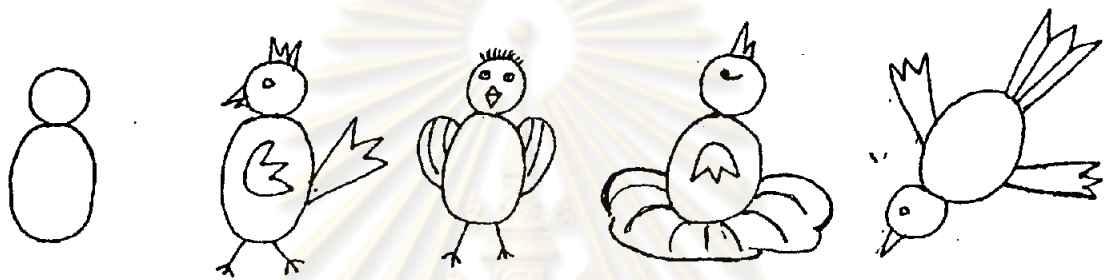
บัตรคำจัด เป็นวัสดุอุปกรณ์อย่างหนึ่ง ทำด้วยกระดาษแข็งสีขาว หรือสีอื่น ๆ เป็นรูปร่างและลักษณะต่างกัน (ตามขนาดกลุ่มของผู้เรียน) แต่ควรมีขนาดใหญ่พอที่จะมองเห็นได้ในชั้นเรียน บนกระดาษบัตรคำ จะเขียนตัวอักษรเป็นคำ ๆ หรือเป็นข้อความหรือเป็นประโยค (ซึ่งบางทีก็เรียกว่าบัตรประโยค) บัตรคำนั้น หมายรวมถึง บัตรรูปภาพที่มีคำบรรยายอยู่ใต้ภาพนั้นด้วย สีที่ใช้เขียนบัตรคำควรเป็นสีเข้มมองเห็นได้ชัดเจน ขนาดตัวอักษรที่เขียนลงบนบัตรคำ โดยปกติในห้องเรียนทั่ว ๆ ไปซึ่งมีนักเรียนไม่เกิน 50 คน ใช้ตัวอักษรขนาด $1\frac{1}{2}$ นิ้ว เขียนตัวอักษรให้ถูกต้องตามอักขรวิธี. หากบัตรคำที่ใช้มีหลายบัตร และใช้ต่อเนื่องกัน ให้เขียนหมายเลขกำกับไว้ที่มุมบนซ้ายมือตามลำดับ ใช้บัตรไหนก่อน และหลัง แล้ววางเรียงซ้อนกัน เพื่อสะดวกในการใช้บัตรคำจะช่วยให้เด็กได้เห็นรูปคำที่ถูกต้องและช่วยเสริมความจำ

การใช้บัตรคำประกอบการสอนนั้น อาจใช้ได้ในทุก ๆ ชั้นของการสอนขึ้นนำเข้าสู่บทเรียน ชั้นการสอน ชั้นสรุป และชั้นติดตามผล โดยอาจจะใช้บัตรคำประกอบการสอนหมดทั้งสี่ชั้น หรืออาจจะใช้เพียงบางชั้นก็ได้

การวาดภาพลายเส้น เป็นภาพที่วาดง่ายและรวดเร็ว โดยอาศัยรูปเรขาคณิตพื้นฐานในการวาด เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม เป็นต้น วาดแต่โครงร่างภายนอก

คร่าว ๆ ก่อนแล้วค่อยเติมรายละเอียดปลีกย่อยภายหลัง ภาพลายเส้นจะช่วยเร้าความสนใจ และเป็นที่รวมจินตนาการของเด็ก ๆ ให้มาสู่จุดเดียวกันในการเล่าเรื่องหรือเล่านิทานให้เด็ก ฟัง รูปภาพลายเส้นที่มีคำบรรยายสั้น ๆ ประกอบจะช่วยขยายความเข้าใจของเด็กให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (เอกสารประกอบการอบรมการสอนสอดแทรกจริยธรรมของ تیمกรณา . อัดสำเนา : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ตัวอย่างการวาดภาพลายเส้น

๑. การสร้างและใช้หุ่น

สุนันท์ ปัทมาคม (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2627: ๑๑) ได้สรุปถึงคุณค่าของหุ่นในการนำมาใช้ทางการศึกษาว่า กิจกรรมการเชิดหุ่นนั้นช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ ความบันเทิง ฝึกความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างนิสัยที่ดี นักเรียนได้ฝึกทักษะในการใช้มือทำงาน ฝึกการแสดงความรู้สึกให้สัมพันธ์กับท่าทางรู้จักสังเกตสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ใหม่ ๆ และทำให้กระบวนการเรียนการสอนมีชีวิตชีวา

หุ่นที่ใช้ประกอบการสอนจริยศึกษาโดยทั่วไป ได้แก่หุ่นที่ทำหัวหุ่นด้วยดินน้ำมัน หรือ ดินเหนียว หุ่นกระดาษแข็ง หุ่นถุงกระดาษ หุ่นมือ หุ่นนิ้วมือ หุ่นถุงมือ หุ่นถุงเท้า หุ่นเชิด

สุนน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2627: 264-266) ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการใช้หุ่นประกอบการสอนจริยศึกษา ดังนี้

1. ชั้นเตรียม

- 1.1 การเตรียมเนื้อเรื่องหรือบทเจรจาในการสอนหลักธรรมแต่ละเรื่อง
- 1.2 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างตัวหุ่นตามประเภทของหุ่น และสร้างฉาก

- 1.3 ครูสอนวิธีสร้างหุ่น และนักเรียนประดิษฐ์หุ่นตามลักษณะ ประเภท และวัสดุที่เตรียมไว้ โดยประดิษฐ์หุ่นตามบทบาทของเรื่อง
- 1.4 มีการขอมบทเจรจา และข้อมการเชิดหุ่น
- 1.5 กำหนดบทบาทของผู้แสดง และผู้ชม

2. ชั้นสอน

- 2.1 นักเรียนผู้กำกับการแสดงออกมาบรรยายนำถึง ฉาก เหตุการณ์ และ เรื่องราวที่จะแสดงการเชิดหุ่น
- 2.2 นักเรียนแสดงการเชิดหุ่นตามที่ได้กำหนดบทบาทไว้โดยครูพยายามให้นักเรียนมีโอกาสร่วมแสดงอย่างทั่วถึง
- 2.3 ครูทำหน้าที่ให้คำปรึกษา และช่วยแก้ปัญหา

3. ชั้นสรุป

- 3.1 ครูดำเนินการอภิปราย โดยให้นักเรียนอภิปราย วิเคราะห์ และสรุปสาระที่ได้จากการชมการเชิดหุ่น
- 3.2 ครูสรุปเพิ่มเติม และเชื่อมโยงหลักธรรมกับการปฏิบัติในชีวิตจริง
- 3.3 อาจมีการประเมินผลด้วยวิธีการสนทนา ชักถาม
- 3.4 อาจนำหุ่นที่สร้างขึ้นมาจัดมุมนิทรรศการ

ทิมมูทิตา

1. เกมและการละเล่นเสริมคุณธรรม

ทิมมูทิตาว่า เกมและการละเล่นเป็นทั้งกิจกรรมและวิธีการที่จะสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เล่นได้ เรียนรู้ รับรู้ เกิดความคิดความเข้าใจ และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้ ขณะที่ได้เล่น เกมหรือการละเล่น นอกจากจะได้ออกกำลังกายได้ใช้สติปัญญาฝึกความสังเกต และไหวพริบในการแก้ปัญหา ได้สนุกสนานเพลิดเพลิน ได้ปรับตัวเข้ากับหมู่คณะแล้ว ยังช่วย

ส่งเสริมให้ผู้เล่นมีความเจริญทางจิตใจ โดยปลูกฝังให้มีคุณธรรมอันจำเป็นแก่การเป็นพลเมืองที่ดีด้วย

การละเล่น เป็นการละเล่นที่สืบทอดมาแต่ดั้งเดิม เป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมักจะมีคำร้องประกอบ เช่น โหงหาง มอญซ่อนผ้า งูกินหาง จ้ำจิ้มะเขือเปาะ หรือการนำการละเล่นมาประกอบในวันสำคัญของประเพณีไทย เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

เกม เป็นสิ่งที่คิดขึ้นมาภายหลัง อาจจะเป็นการดัดแปลงของต่างประเทศ คือดัดแปลงมาจากการละเล่นของไทย เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และได้เรียนรู้คุณธรรมต่าง ๆ ไปโดยไม่รู้ตัว

ตัวอย่าง เกมและการละเล่นที่ฝึกให้ผู้เล่นมีความรับผิดชอบ เช่น แคะทูน หมุนนาฬิกา ไปลิศจับขโมย เสือกินวัว เป็นต้น

ตัวอย่าง เกมและการละเล่นที่ฝึกให้ผู้เล่นมีความอดทน เช่น ขี่ม้าส่งเมือง ไม้ทิ้งการเล่นคัน เสือข้ามทิว เป็นต้น

ตัวอย่าง เกมและการละเล่นที่ฝึกความซื่อสัตย์ เช่น ซ่อนหา หมากเก็บ อีตัก อีเขียด อีเขียน

การสอนเกมและการละเล่นส่งเสริมคุณธรรม มีแนวปฏิบัติดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ

- 1.1 เลือกเกมและการละเล่นให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย
- 1.2 เตรียมอุปกรณ์ สถานที่ และจำนวนผู้เล่น
- 1.3 กำหนดเวลา และลำดับขั้นในการสอน
- 1.4 ทำแบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนเพื่อประเมินผล

2. ลำดับขั้นในการสอน

- 2.1 ชี้แนะโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อจูงใจผู้เรียน
- 2.2 ชื่นอธิบายและสาธิต

2.3 ชั้นปฏิบัติ

2.4 ชั้นสรุปและประเมินผล

ในการใช้เกมและการละเล่นส่งเสริมคุณธรรมนั้น ควรคำนึงถึง การเลือกการละเล่นที่มีอยู่ตามท้องถิ่น พยายามประยุกต์เกมกีฬาสาธิตมาใช้และที่สำคัญที่สุด ก็คือ ต้องคิดเสมอว่ากำลังสอนคุณธรรมแก่เด็ก

2. การแต่งและการใช้เพลงประกอบการสอน

อำไพ สุจริตกุล (อิตสำเนา ; ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้สรุปการใช้เพลงประกอบการสอนและการแต่งเพลงไว้ในเอกสารประกอบการสอนสอศตวรรษที่ ๖ ของทีมมุฑิตา ว่า เทคนิคการสอนเพลงเพื่อให้ผู้ฝึกหัดร้องเพลงได้อย่างถูกต้องทั้งทำนอง ลีลาการร้อง และจับจังหวะแม่นยำ ควรสอนตามขั้นตอน 5 ขั้นตอนดังนี้

1. อ่านเนื้อร้องตามจังหวะ ให้ผู้ฝึกหัดอ่านตาม
2. ร้องให้ฟัง 1 จบ เพื่อให้จับทำนองและลีลา
3. ให้ร้องตามทีละวรรค จนจบเพลง เพื่อป้องกันการร้องผิดเพี้ยน
4. ให้ร้องตามทีละท่อน เพื่อดูการเชื่อมทำนองแต่ละวรรค
5. ร้องพร้อมกันทั้งเพลง แล้วฝึกซ้อมจนคล่อง

การร้องเพลงจะสนุกสนาน ถ้าผู้ร้องคมมือให้จังหวะและทำท่าประกอบด้วยการสอนท่าทางประกอบ เพลงมีขั้นตอน ดังนี้

1. คมมือนับจังหวะให้ได้ก่อน
2. ซ้อมจังหวะและทำนองร้องให้คล่อง
3. ทำท่าง่าย ๆ ให้เข้าจังหวะ
4. ปรับปรุงท่าให้รับกับเนื้อหา
5. ช่วยกันคิดแปลงท่าใหม่ตามใจชอบ

ส่วนการแต่งเพลงสำหรับเด็กนั้น ควรเป็นเพลงสั้น ๆ ซึ่งมีลีลา และท่วงทำนองง่าย ๆ มีเนื้อเพลงที่สัมพันธ์ หรือให้แนวคิดในการเรียนเรื่องนั้น ๆ ได้

การฝึกแต่งเพลงมีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดแนวความคิดให้ชัดเจนว่าต้องการสอนอะไร
2. เรียบเรียงเป็นเนื้อเพลงคร่าว ๆ ก่อนด้วยถ้อยคำสั้น ๆ เข้าใจง่าย
3. หาทำนองที่คุ้นหู เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงไทยเดิม เพลงร่ำวง เพลงโฆษณา หรือแต่งทำนองขึ้นเอง
4. ลองบรรจุนเนื้อร้องลงตามทำนองและจังหวะ
5. แก้ไขปรับปรุงเนื้อร้องให้เข้าทำนองจนเป็นที่พอใจ

3. การใช้บทบาทสมมุติ

ทิศนา แชมมณี (อัคราเนาะ: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้สรุปการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติไว้ในเอกสารประกอบการอบรมการสอนสอดคล้องกิจกรรม ของทีมมุติดาว่า การสอนโดยใช้บทบาทสมมุติ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสถานการณ์สมมุติ และบทบาทขึ้นให้ผู้เรียนได้แสดงบทบาทตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น และถือเอาการแสดงออกทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และพฤติกรรมของผู้แสดงมาใช้เป็นพื้นฐานในการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เรียน การอภิปรายวิเคราะห์ถึงการแสดงออกของตัวละครในเรื่อง จะทำให้ทราบว่านักเรียนคนนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรในสถานการณ์นั้น จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความรู้สึกและการกระทำของนักเรียนคนนั้น

การจัดเตรียมการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการของครู เป็นขั้นตอนที่ครูต้องกำหนดวัตถุประสงค์และการจัดเตรียมบทบาทสมมุติ และสถานการณ์จำลองให้สอดคล้องกัน

ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการแสดง เป็นขั้นที่ครูต้องเตรียมนักเรียนให้พร้อมและมีการนำเข้าสู่บทเรียนก่อนจะให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติ มีการเตรียมตัวผู้แสดงและการจัดฉากการแสดงให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง นอกจากนี้ครูต้องเตรียมผู้สังเกตการณ์ในการแสดงด้วยทุกครั้ง เมื่อนักเรียนเริ่มแสดง ควรปล่อยให้เด็กแสดงเป็นไปตามธรรมชาติ โดยไม่มีการขัดกลางคัน หากการแสดงใช้เวลามากเกินไป ครูควรตัดบทด้วยวิธีการที่ดี เพื่อให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง ขั้นนี้ถือเป็นขั้นที่สำคัญยิ่งในการสอน ครูต้องเตรียมคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการอภิปราย กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ และแสดงความคิดเห็นในเรื่องของเหตุผล และพฤติกรรมที่ผู้แสดงได้แสดงออกมา

ขั้นที่ 4 ขั้นแสดงเพิ่มเติม หากนักเรียนได้เสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจ ครูอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติมก็ได้ ถ้าเห็นว่าการแสดงเพิ่มเติมนี้ไม่จำเป็นก็ข้ามไปขั้นที่ 5 เลยก็ได้

ขั้นที่ 5 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป เป็นขั้นที่ครูให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน รวมทั้งสรุปสาระสำคัญของเนื้อหา ความคิดรวบยอดของคุณธรรมที่เรียนรู้ และข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

ทีมดูแล

1. การประชุมกลุ่มแบบต่าง ๆ "ช่วยเพื่อนพักใจ"

สุน อมรวิวัฒน์ (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 178-180) ได้อธิบายถึงกิจกรรม "ช่วยเพื่อนพักใจ" ว่าเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เล่าถึงปัญหาของตัวเองหรือของผู้อื่น ซึ่งมักเป็นปัญหาที่สนใจ หรือเป็นปัญหาที่คล้ายคลึงกัน แล้วใช้ปัญหานั้น เป็นตัวนำเข้าสู่ เรื่องธรรมะที่จะ เรียนหรือครูอาจใช้กิจกรรมแบบนี้ เป็นกิจกรรมขั้นสรุปโดยให้นักเรียนใช้หัวข้อธรรมะที่จะเรียนในชั่วโมงนั้นมาแก้ปัญหาก็ได้

การจัดกิจกรรม "ช่วยเพื่อนพักใจ" มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 อธิบายวิธีการล่วงหน้า ให้นักเรียนเขียนปัญหาอย่างย่อที่สุดจะเป็นปัญหาของเพื่อนหรือของผู้ใดก็ได้ที่เห็นว่าน่าสนใจและน่าช่วยเหลือ ให้ส่งก่อนชั่วโมงศีลธรรม

ขั้นที่ 2 ครูรวบรวมปัญหา และคัดเลือกตามเกณฑ์ดังนี้

- ก. เป็นปัญหาที่นักเรียนส่วนมากมักพบอยู่เสมอ
- ข. เป็นปัญหาที่น่าจะนำมาเป็นตัวอย่าง
- ค. เป็นปัญหาที่ตรงกับหัวข้อธรรมะที่ครูจะสอนหรืออ้างอิงถึงได้
- ง. เป็นปัญหาที่ช่วยเตือนใจให้นักเรียนละเว้นชั่วและทำดี

ขั้นที่ 3 ครูนำเข้าสู่เรื่องด้วยการเสนอปัญหา ให้นักเรียนเจ้าของปัญหาออกมา
เล่ารายละเอียดของปัญหาให้ฟัง เพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ จะฟังและจดบันทึกหรือหาทางแก้ไข
ปัญหาไปพร้อมกัน

ขั้นที่ 4 เมื่อเล่ารายละเอียดจบแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นสำคัญ
ของปัญหา

ขั้นที่ 5 ครูอธิบายธรรมชาติ และเนื้อหาวิชา แนวทางแก้ปัญหา

ขั้นที่ 6 นักเรียนแก้ปัญหา อาจแย้งหมู่กันแก้ปัญหา หรือไม่ก็ได้

ขั้นที่ 7 เขียนผลงานส่ง หรือให้ผู้แทนหมู่รายงาน

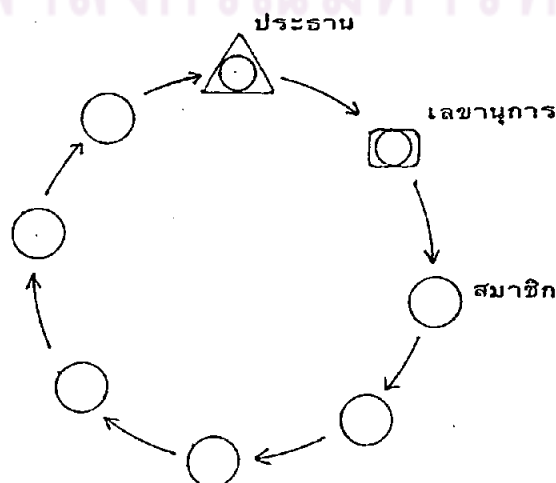
ขั้นที่ 8 ครูสรุปแนวทางแก้ปัญหา

การประชุมกลุ่มแบบต่าง ๆ

อำไพ สุจริตกุล (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2527: 114-118) ได้เสนอเทคนิคการประชุมกลุ่ม 3 วิธี คือ

1. เทคนิควงรอบวง (Circular Response) เป็นการประชุมกลุ่มที่ประธาน
ขอให้สมาชิกเสนอความคิดเห็นคนละข้อหรือขอให้ยกตัวอย่างทีละคนจนรอบวง จะวนไปทาง
ซ้ายหรือทางขวาของประธานก็ได้ เลขานุการจะเป็นผู้จดบันทึก ตัวอย่างหรือข้อเสนอแนะ
ของสมาชิกทุกคนไว้แล้วช่วยกันจัดหมวดหมู่ภายหลัง

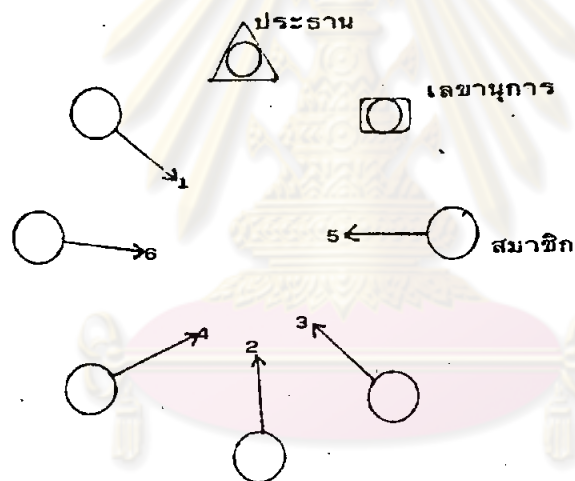
เทคนิควงรอบวงนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งในระยะเริ่มประชุมกลุ่ม เพราะช่วยให้สมาชิก
ที่ขี้อายหรือยังประหม่า ไม่คุ้นต่อการประชุมกล้าพูดขึ้น เพราะความจำเป็นบังคับ เมื่อถึงรอบของ
ตน นอกจากนี้ยังมีเวลาคิดเตรียมหาคำตอบหรือข้อเสนอไว้ก่อนได้

แผนภูมิที่ 2 เทคนิคการประชุมกลุ่มแบบวงรอบวง

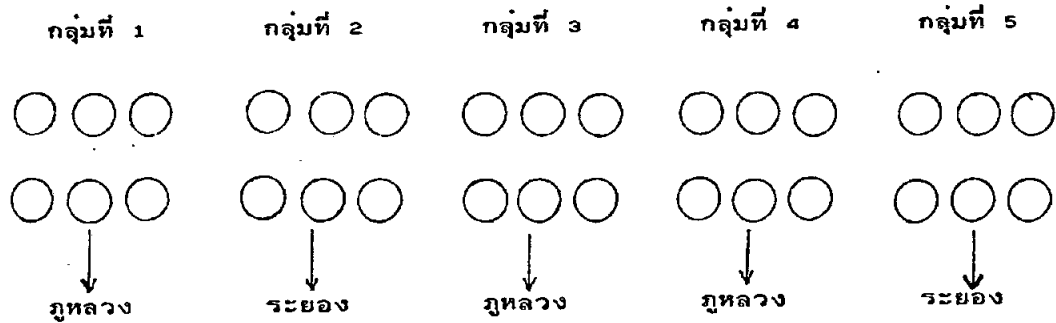
๒. เทคนิคระดมสมอง (Brain Storming) เป็นการประชุมกลุ่มที่ต้องการความคิด เห็นหรือข้อเสนอแนะอันฉับไวของสมาชิกทุกคน สมาชิกทุกคนสามารถเสนอข้อคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องเรียงลำดับก่อนหลัง เพียงแต่ให้อยู่ในขอบข่ายของหัวข้อการประชุม เลขานุการจะเป็นผู้จดบันทึกทั้งหมด หลังจากนั้นประธานและ เลขานุการจะช่วยกันสรุป โดยนำความคิดหรือข้อเสนอแนะทั้งหมดมาจัดเข้ากลุ่มตามขั้นตอนที่วางไว้ แล้วเสนอให้สมาชิกได้ทราบผลสรุปนั้นด้วย

เทคนิคระดมสมองใช้ได้ในทุกโอกาสที่ต้องการให้ประชุมกลุ่มมีความร่วมมือร่วมใจ รวมความคิดอย่างเต็มที่ และถ้าประธานมีความสามารถในการสร้างบรรยากาศของการประชุมให้มีชีวิตชีวา สมาชิกทุกคนรู้เทคนิคระดมสมองและไม่มีการสกัดกั้นความคิด เห็นหรือข้อเสนอของใคร ก็จะช่วยทำให้การประชุมกลุ่มมีสัมฤทธิ์ผลสูงยิ่งขึ้น

แผนภูมิที่ 3 เทคนิคการประชุมกลุ่มแบบระดมสมอง

๓. เทคนิคเสียงหึ่ง ๖ - ๖ (Phillips 6-6, Buzz Group or Buzz Session) เป็นการประชุมกลุ่มวิธีหนึ่งที่สามารถหามติของกลุ่มใหญ่ได้โดยใช้เวลาน้อย ด้วยการแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ ๖ คน (อาจจะเป็น ๕ - ๗ คน ก็ได้ตามสะดวก) แต่ละกลุ่มจะต้องเลือกคำตอบอย่างหนึ่งโดยใช้เวลาเพียง ๕ - ๖ นาที แต่ให้สมาชิกทุกคนออกเสียงเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งพร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบการเลือกของตนอย่างสั้น ๆ ประธานกลุ่มรวบรวมเสียงของสมาชิกส่วนใหญ่ก็จะได้คำตอบ เป็นมติของกลุ่มใหญ่ ตัวอย่างเช่น เมื่อที่ประชุมต้องการตัดสินใจว่าจะเลือกไปตั้งค่ายพักแรมที่ภูหลวง หรือที่ระยอง ก็ให้สมาชิกแบ่งกลุ่มย่อยโดยเร็วดังนี้

แผนภูมิที่ 4 เทคนิคการประชุมกลุ่มแบบเสียงหึ่ง 6-6

ดังนั้นคำตอบที่ได้จากทุกกลุ่มโดยสมาชิกทุกคนออกเสียงพร้อมทั้งให้เหตุผลสนับสนุน การเลือกของตนเอง จึงสรุปได้ว่า สมาชิกส่วนใหญ่เลือกไปภูหลวง ซึ่งเป็นมติที่ตกลงกันได้ ภายในเวลา 5 - 6 นาที และทุกคนได้พูดตามความคิดของตน

2. การใช้กรณีตัวอย่าง

สมพงษ์ จิตระดับ (เอกสารประกอบการอบรมทีมอุเมกษา, อัดสำเนา: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวถึงการใช้กรณีตัวอย่างว่า การนำกรณีตัวอย่าง (Cases) ไปใช้ในการเรียนการสอนจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แยกแยะประเด็นปัญหาและรู้จักประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ความรู้สึก และเจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย การจัดกิจกรรมเพื่อใช้กรณีตัวอย่าง ครูจึงมีโอกาสดำเนินการเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานกลุ่ม ทักษะการเป็นผู้นำ บทบาทสมาชิกกลุ่ม และการอภิปรายกลุ่มย่อย

กรณีตัวอย่างที่นำมาใช้เพื่อการเรียนรู้มีหลายแบบ หลายลักษณะด้วยกัน เช่น อาจจะเป็น เรื่องสั้น ซึ่งตอนจบสมบูรณ์หรือเป็น เรื่องที่ยังไม่จบทิ้งท้ายให้ผู้ฟังคิดตอนจบก็ได้ หรืออาจมีลักษณะเป็น เรื่องยาวที่ตัดต่อมาเป็นนิทาน เป็นข่าวสารหนังสือพิมพ์หรือเหตุการณ์ประจำวันก็ได้ นอกจากนั้นอาจจะเป็นประเภทรูปภาพ เรื่องเล่าหรือบทสนทนาก็ได้ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นกรณีตัวอย่างในลักษณะใด จุดเน้นของกรณีตัวอย่างจะอยู่ที่เนื้อหาของเรื่อง และการอภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ

การสร้างกรณีตัวอย่าง มีขั้นตอน ดังนี้

1. เป็น เรื่องที่เกิดขึ้นจริงหรือใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิต
2. เป็น เรื่องที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ มีประเด็นที่ต้องใช้ความคิดเห็นของบุคคล

หลายฝ่าย ทางเลือกของความคิดเห็น คือคำตอบมีหลายแนวทาง และเปิดกว้าง

๓. เป็น เรื่องที่สอดคล้องกับ เนื้อหาทางจริยธรรม เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์
ของผู้เรียน

4. มีสาระน่าสนใจ สนุกสนาน แทรกข้อคิดที่เป็นประโยชน์

5. ปรับให้เป็นกิจกรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหวได้

6. ท้ายสุดมีคำถาม หรือประเด็นที่ใช้ในการอภิปราย

กระบวนการและลำดับขั้นในการใช้กรณีตัวอย่างในการสอน มีดังนี้

1. ศึกษาแยกแยะหัวข้อคุณธรรมที่ต้องการสอนตามวัตถุประสงค์ ตั้งความคิด

รวมยอด

2. คัดเลือกข่าว เรื่องราว หรือเหตุการณ์ เพื่อสร้างกรณีตัวอย่างให้สอดคล้อง

เหมาะสมกับคุณธรรมที่ต้องการสอน

3. กำหนดขั้นตอนในการนำไปใช้ วางแผนขั้นตอนในการทำงานต่าง ๆ

4. นำไปใช้ในห้องเรียนตามแผนการที่ครูวางไว้

5. เพิ่ม เติม เนื้อหา เสริมประสบการณ์เกี่ยวกับคุณธรรมนั้น

6. ครูสรุปและตั้งคำถามนำเพื่อให้นักเรียนสรุปความคิด สาระสำคัญของคุณธรรม

ที่นำมาสอนได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

๓. การวัดและประเมินผลการสอนจริยธรรม

ชาติ พงษ์เจริญ (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527: 141-145) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการสอนจริยธรรมว่า จริยธรรม เป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะเป็นนามธรรมมาก การวัดหรือประเมินผลจริยธรรมนี้ จึงจำเป็นต้องจัด ให้สอดคล้องและต่างไปจากการวัดและการประเมินผลด้านความรู้ หรือด้านความคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับ เรื่องที่เป็นรูปธรรม เรื่องอื่น ๆ

การประเมินผลการสอนจริยธรรมสามารถทำได้หลายรูปแบบตามระดับพัฒนาการ ทางจิตภาวะ ระดับการศึกษาหรือระดับของจริยธรรมเอง และสิ่งทีพอจะเป็นดัชนีบอกถึง ความมีจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งครูหรือโรงเรียนเป็นผู้กำหนดให้นักเรียนปฏิบัติ ตัวอย่าง เช่น การกำหนดกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติอาจจะ เป็นกิจกรรมประจำวัน เช่น การเคารพ

ธงชาติ การสวดมนต์ การทำความเคารพครู กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น การฝึกมารยาท กิจกรรมประจำเดือน เช่น การตรวจสุขภาพอนามัย กิจกรรมประจำภาคเรียน เช่น การอาสาพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น ครูจะต้องทราบว่าจะใช้ดัชนีตัวใดบ้างที่จะเป็นเครื่องวัดหรือบอกรายการด้านใดด้านหนึ่ง ครูจึงควรทราบรูปแบบต่าง ๆ ที่พอจะใช้ประเมินผล ดัชนีที่เป็นตัวแทนของรายการเหล่านี้ได้

นอกจากนี้ ชาลี พงษ์เจริญ ยังได้สรุปการประเมินผลซึ่งครูพอจะอาศัยเป็นสิ่งสรุปด้านจริยธรรมของนักเรียน อาจทำได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. ใช้แบบทดสอบ เน้นใช้ในการประเมินผลความรู้หรือค่านิยมเชิงจริยธรรม
2. ใช้แบบสอบถาม ใช้ได้ทั้งการพิจารณาค่านิยมและความคิดของผู้ตอบ
3. ใช้แบบวัดทัศนคติ ใช้ประเมินทัศนคติเชิงจริยธรรมโดยเฉพาะ
4. ใช้แบบสำรวจหรือแบบบันทึก มักเป็นการประเมิน โดยการเก็บสะสมลักษณะ

ทางจริยธรรมด้านต่าง ๆ

5. ใช้แบบสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นการสมมุติเหตุการณ์ แล้วให้นักเรียนคิดตอบโดยอาศัยเหตุผลของตนเอง

6. ใช้การสังเกต วิธีนี้อาจจะนับว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดในเรื่องการประเมินผลด้านจริยธรรมของนักเรียน แต่การที่จะทำให้สมบูรณ์จริงทำได้ยาก เพราะครูจะต้องสังเกตนักเรียนอย่างละเอียด เป็นรายบุคคลและจะต้องทำเป็นระยะเวลาพอสมควร จึงจะเห็นพฤติกรรมที่จะสรุปได้

สรุปการวัดและประเมินผลนักเรียน

ในการวัดและประเมินผลจริยธรรมของนักเรียนสิ่งที่ควรคำนึง มีดังนี้

1. วัดอะไร

- 1.1 หลักการ เนื้อหา ความรู้
- 1.2 การคิด วิธีคิด
- 1.3 การประยุกต์ความคิด การแสวงหาทางสนองจุดมุ่งหมาย
- 1.4 พฤติกรรมของนักเรียน

2. จากอะไร

- 2.1 การรวบรวมข้อมูลความรู้
- 2.2 การประเมินค่า
- 2.3 การเลือกและตัดสินใจ
- 2.4 การปฏิบัติ

3. ด้วยวิธีใด

- 3.1 สังเกต
- 3.2 ทดสอบ
- 3.3 สัมภาษณ์
- 3.4 ตรวจสอบผลงาน
- 3.5 ปฏิบัติจริง
- 3.6 อื่น ๆ

4. เครื่องมือแบบใด

- 4.1 แบบทดสอบ
- 4.2 แบบสำรวจรายการ
- 4.3 แบบจัดอันดับคุณภาพ
- 4.4 อื่น ๆ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการประเมินผลด้านจริยธรรมค่อนข้างจะทำได้ยาก และมักจะต้องทำหลาย ๆ ด้านประกอบกันไป เพื่อการสรุปจริยธรรมด้านใดด้านหนึ่ง การประเมินผลก็ไม่ใช่ว่าจะมีวิธีใดที่เหมาะสมวิธีเดียว และใช้ได้กับนักเรียนทุกกลุ่ม ครูจะต้องตระหนักว่าการพัฒนาการด้านจริยธรรมของนักเรียน จะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวัย ระดับการศึกษา และสิ่งแวดล้อมของเด็กแต่ละคน ดังนั้นการที่ครูจะพิจารณาเลือกวิธีประเมินผลจริยธรรมของนักเรียนจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมและรอบคอบ

เทคนิคการจัดฝึกรบรรม

ในการจัดฝึกรบรรมของโครงการฝึกรบรรมครูประจำการในการสอนสอศแทรก
จริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา ของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

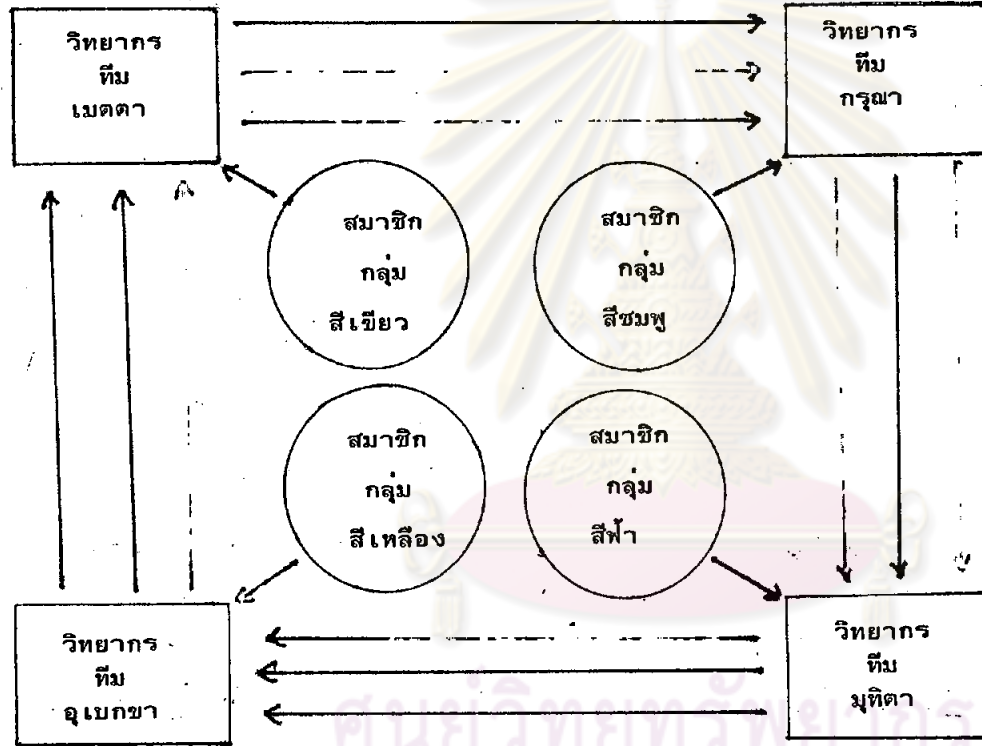
มหาวิทยาลัย จัดให้มีการฝึกอบรมประกอบด้วย ภาคทฤษฎี คือ การให้ความรู้ และหลักการ
ควบคู่กับภาคปฏิบัติฝึกกิจกรรม โดยจัดแบ่งสมาชิกผู้เข้ารับการอบรม ออกเป็นกลุ่มสี มี 3-4
กลุ่มสี ผู้เข้ารับการอบรมแต่ละกลุ่มสีแยกเข้ารับการฝึกอบรมตามฐานทีม 4 ทีม คือ ทีมเมตตา
ทีมกรุณา ทีมมุทิตา ทีมอุเบกขา ซึ่งมีวิทยากรประจำแต่ละทีม ประมาณ 5 - 10 คน รับผิดชอบ
ในการฝึกทีมละ 3 เทคนิค

ตัวอย่างเช่น ถ้าแบ่งสมาชิกผู้เข้ารับการอบรม ออกเป็นกลุ่มย่อยได้ 4 กลุ่ม คือ
กลุ่มสีเขียว กลุ่มสีชมพู กลุ่มสีฟ้า กลุ่มสีเหลือง ให้กลุ่มสีเขียวเริ่มต้นอบรมที่ทีมเมตตา ต่อไป
ก็เวียนเข้ารับการอบรมที่ทีมกรุณา ทีมมุทิตา และทีมอุเบกขา ตามลำดับ กลุ่มสีชมพู เริ่มต้น
อบรมที่กรุณา ต่อไปก็เวียนเข้ารับการอบรมที่ทีมมุทิตา ทีมอุเบกขา และทีมเมตตาตามลำดับ

ส่วนสมาชิกผู้เข้ารับการอบรม สมาชิกกลุ่มสีฟ้าเริ่มต้นอบรมที่ทีมมุทิตา และสมาชิก
กลุ่มสีเหลือง เริ่มต้นอบรมที่ทีมอุเบกขา ต่อไปก็เวียนไปรับการอบรมที่ทีมต่าง ๆ ตามลูกศรสี
จนครบทั้ง 4 ทีมตามลำดับ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ใคว่าที่ธรรมะ
2. กลุ่มสัมพันธ์
3. สถานการณ์จำลอง

1. การเล่านิทานประกอบสื่อ และเรียงความปากเปล่า
2. การสร้างสื่อจากวัสดุหาง่าย
3. การสร้างและใช้หุ่น

1. ประชุมกลุ่มแบบต่าง ๆ "ช่วยเพื่อนฝึกใจ"
2. กรณีตัวอย่าง
3. การวัดและประเมินผล จริยธรรม

1. เกม/การละเล่นเสริมคุณธรรม
2. การแต่งและใช้เพลง
3. บทบาทสมมุติ

แผนภูมิที่ 5 วิธีดำเนินการอบรม